



NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DERGİSİ

Necmettin Erbakan University Faculty of Health Sciences Journal

Cilt:06

Sayı:02

Yıl:2023

Vol:06

Issue:02

Year:2023

ISSN:2149-0376





NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DERGİSİ

Necmettin Erbakan University Faculty of Health Sciences Journal

AMAÇ ve KAPSAM

- Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, Beslenme ve Diyetetik, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Hemşirelik, Sağlık Yönetimi ve Sosyal Hizmet alanlarında araştırma, derleme ve olgu sunumlarını içeren bilimsel yazıları yayınlayan hakemli ve açık erişimli bir dergidir.
- Türkçe ve İngilizce dillerinde yayın yapmaktadır.
- Önceden başka bir dergide yayınlanmış olan veya değerlendirme aşamasında olan makaleler değerlendirmeye alınmamaktadır.
- Makaleler en az 2 hakem tarafından değerlendirilip yayınlanmaya uygun olup olmadığına karar verilmektedir.
- Dergi yılda 2 kez yayın yapmaktadır.
- Makale gönderimi ve takibi Dergipark ile yapılmaktadır. (<http://dergipark.gov.tr/neufhsj>)
- Dergide yayınlanan içeriğin tüm telif hakları Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'ne aittir.



NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DERGİSİ

Necmettin Erbakan University Faculty of Health Sciences Journal

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Abdullah ÖKSÜZ

BÖLÜM EDITÖRLERİ

Prof. Dr. Abdullah ÖKSÜZ

Prof. Dr. Filiz HİSAR

Doç. Dr. Kübra KÜÇÜKŞEN

Doç. Dr. Şerife Didem KAYA

Doç. Dr. Gökmen YAPALI

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Selim KUTLU

Prof. Dr. Sefa ÇELİK

Prof. Dr. Sami KÜÇÜKŞEN

Prof. Dr. Hasan Hüseyin KOZAK

Doç. Dr. Namaitjiang MAIMAITI

İÇERİK

Cilt:6 Sayı:2 Yıl:2023

Araştırma Makalesi

1. PANDEMİ DÖNEMİNDE KRONİK HASTALIĞI OLAN COVID-19 GEÇİRMİŞ HASTALARIN YAŞADIĞI SEMPTOM, SORUN ve GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Meltem KALAYCI, Ertuğrul BAYAZIT, Tuğba MAMACAN, Nuran TOSUN Nermin OLGUN

Sayfa : 1-6

2. SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE UZAKTAN EĞİTİM KONUSUNDA GERİ BİLDİRİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ali KELEŞ, Mehmet Tuğrul YILMAZ

Sayfa : 7-12

3. ERGENLİKTE MARUZ KALINAN AKRAN ZORBALIĞININ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BECERİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Kübra KÜÇÜKŞEN, Aye BİDDEVİ, Beyza YILMAZ, Gülsüm KOÇER

Sayfa : 13-18

4. SON SINIF HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN BASINÇ YARALANMALARINI ÖNLEMeye YÖNELİK TUTUMLARI ve İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

Serpil YÜKSEL, Mehmet YAVUZ

Sayfa : 19-26

PANDEMİ DÖNEMİNDE KRONİK HASTALIĞI OLAN COVID-19 GEÇİRMİŞ HASTALARIN YAŞADIĞI SEMPTOM, SORUN ve GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE SYMPTOMS, PROBLEMS, AND OPINIONS EXPERIENCED OF PATIENTS WITH CHRONIC DISEASE, WITH COVID-19 DURING THE PANDEMIC PERIOD

Meltem KALAYCI¹ , Ertuğrul BAYAZIT² , Tuğba MAMACAN³ ,
Nermin OLGUN⁴ , Nuran TOSUN⁴ 

¹ Kahramanmaraş Necip Fazıl Şehir Hastanesi, Kahramanmaraş, Türkiye

² Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Hastanesi, Kahramanmaraş, Türkiye

³ Malatya Turgut Özal Tıp Merkezi, Malatya/Türkiye

⁴ Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gaziantep/Türkiye

Teslim Tarihi:20.05.2023 **Kabul Tarihi:** 24.12.2023

Sorumlu Yazar: Meltem KALAYCI, Kahramanmaraş Necip Fazıl Şehir Hastanesi, Gaziantep Yolu 12. Km Karacasu Kırım Mah. Dulkadiroğlu / Kahramanmaraş, Türkiye. E-mail:meltemkalaycii@outlook.com

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada, kronik hastalığı olan COVID-19 tanımlı hastaların yaşadıkları semptom ve sorunları belirlemek ve kronik hastalıklar ile COVID-19 arasındaki ilişkiye dair görüşlerini almak amaçlandı.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı tipteki bu araştırma Nisan-Eylül 2021 tarihleri arasında Kahramanmaraş ilindeki bir devlet hastanesinde 180 hasta ile gerçekleştirildi. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen veri toplama formu ile toplandı. Araştırmanın uygulanabilmesi için gerekli etik kurul ve kurum izni alındı. Katılımcılar araştırma hakkında bilgilendirildi ve izinleri alındı. Veriler tanımlayıcı istatistikler ile sunuldu.

Bulgular: Hastaların yaş ortalaması 62.95±6.68 yıl olup, %53.9'u 65 yaş ve üzerindedir. Hastaların %62.2'sinde kardiyovasküler hastalık, %38.3'ünde Diabetes Mellitus (DM) ve %23.3'ünde solunum sistemi hastalığı bulunmaktadır. Hastaların %31.1'i kronik hastalıklarının COVID-19'a yönelik semptom ve sorunlara etkisi olduğunu, %47.2'si ise COVID-19'un kronik hastalıklarla ilgili semptom ve sorunlara etkisi olduğunu düşündüklerini belirtti. Hastalar, COVID-19 tanısı aldıktan sonra en sık gördükleri semptom ve sorunları sırasıyla halsizlik, öksürük, yorgunluk, yaygın kas ağrıları, solunum problemleri, ateş, iştahsızlık, üşüme, titreme terleme, çarpıntı-göğüste baskı hissi, tat ve koku kaybı olarak belirtti. COVID-19 tedavisi bittikten bir ay sonra en sık görülen semptom ve sorunları ise halsizlik, yorgunluk, solunum problemleri, tat-koku kaybı ve tüm vücutta yaygın ağrı olarak sıraladılar.

Sonuç: Sonuç olarak kronik hastalığı olan hastaların yarısından fazlası 65 yaş ve üzeridir. En fazla görülen ilk üç kronik hastalık kardiyovasküler hastalıklar, DM ve solunum sistemi hastalıklarıdır.

Anahtar sözcükler: Kronik hastalık, COVID-19, semptom, hemşirelik

ABSTRACT

Aim: The aim of this study was to determine the symptoms and problems experienced by patients with a chronic disease diagnosed with COVID-19 and to get their views on the relationship between chronic diseases and COVID-19.

Material and Method: This descriptive study was conducted between April and September 2021 in a state hospital in Kahramanmaraş with 180 patients. The data were collected with the data collection form developed by the researchers. Necessary ethics committee and institutional permissions were obtained for the study to be carried out. Participants were informed about the research and their consent was obtained. Data were presented with descriptive statistics.

Results: The mean age of the patients was 62.95±6.68 years, and 53.9% of them were 65 years or older. 62.2% of the patients had cardiovascular disease, 38.3% had Diabetes Mellitus (DM) and 23.3% had respiratory system disease. 31.1% of the patients stated that their chronic diseases had an effect on the symptoms and problems related to COVID-19, while 47.2% of the patients stated that they thought that COVID-19 had an effect on the symptoms and problems related to chronic diseases. The patients stated the most common symptoms and problems after being diagnosed with COVID-19, respectively, as weakness, cough, fatigue, widespread muscle aches, respiratory problems, fever, loss of appetite, chills, shivering sweating, palpitation-chest pressure, loss of taste and smell. One month after the end of the COVID-19 treatment, the most common symptoms and problems were listed as weakness, fatigue, respiratory problems, loss of taste and smell, and widespread pain in the whole body.

Conclusion: As a result, more than half of the patients with chronic diseases are 65 years and older. The first three most common chronic diseases are cardiovascular diseases, DM and respiratory system diseases.

Key words: Chronic disease, COVID-19, symptom, nursing

GİRİŞ

Koronavirüs Hastalığı (COVID-19), ilk olarak Aralık 2019'da Çin'de tanımlanan bulaşıcı bir virüs enfeksiyonudur (DSÖ, 2020). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), hastalığın tüm dünyada yayılmasıyla birlikte 2020 yılı Mart ayında bu salgını pandemi ilan etmiştir (DSÖ, 2020). COVID-19'un başlangıcında genellikle ateş, öksürük, kas ağrıları ve yorgunluk gibi belirtiler görülmektedir (Yang ve diğerleri, 2020). Diğer semptomlar, balgam, baş ağrısı, hemoptizi, ishal ve solunum güçlüğüdür (Ren ve diğerleri, 2020). Çin'de yapılan bir meta-analiz çalışmasında 38 çalışma incelenmiş ve sonuçlarına göre, enfekte hastalarda en sık görülen semptomların ateş (%80,4), öksürük (%63,1), yorgunluk (%46), nefes darlığı (%35) ve kas ağrıları (%33) olduğu belirlenmiştir (Zhu ve diğerleri, 2020).

Kronik hastalıklar, ilerleyişi yavaş olan, üç ay veya daha uzun süren, birden fazla risk faktörü sonucu gelişen ve genellikle karmaşık seyreden hastalıklardır. Bu hastalıklar, kendi başına sessiz bir küresel salgın oluşturmuş ve COVID-19 salgınıyla birlikte etkilerini daha da artırmıştır (Sandalcı, Uyaroğlu ve Güven, 2020). Kronik hastalığı olan bireyler, COVID-19 salgınında özel bir risk altındadır (Niu ve diğerleri, 2020). Kronik hastalıklar, bireylerin immün sistemini zayıflatıp enfeksiyonlara karşı daha savunmasız hale getirmesinden dolayı kronik hastalığa sahip bireylerin COVID-19'a yakalanma ve ciddi komplikasyon geliştirme riski daha yüksektir (Grasselli ve diğerleri, 2020). COVID-19 hastalarıyla yapılan bir çalışmada hastaların %23,7'sinde en az bir kronik hastalığın bulunduğu belirlenmiştir (Guan ve diğerleri, 2020). Yapılan çalışmalarda, hastaların yaklaşık yarısında (%48-51) kardiyovasküler, serebrovasküler, solunum sistemi hastalıkları ve Diabetes Mellitus (DM) gibi kronik hastalıkların bulunduğu belirlenmiştir (Zhu ve diğerleri, 2020; Chen ve diğerleri, 2020).

Kronik hastalıklar COVID-19 bulaş riskini artırmakta ve hastalığın mortalite ve morbiditesini etkilemektedir. Kronik hastalıkların COVID-19'a olan etkisi, hem COVID-19'a yakalanma riskini artırması hem de hastalığın seyrini etkilemesi açısından önemlidir. Bu çalışmada, kronik hastalığı olan COVID-19 tanılı hastaların yaşadıkları semptom ve sorunları belirlemek ve kronik hastalıklar ile COVID-19 arasındaki ilişkiye dair görüşlerini almak amaçlandı.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Araştırmanın Türü: Tanımlayıcı tipte çalışmadır.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı: Araştırma Nisan-Eylül 2021 tarihleri arasında, Kahramanmaraş Necip Fazıl Şehir Hastanesi'nde yürütüldü.

Evren ve Örneklem: Araştırmanın evrenini Nisan-Eylül 2021 tarihlerinde COVID-19 tanısı ile yatan hastalar oluşturdu. Çalışmada örneklem hesabına gidilmeyip araştırmaya dahil olma kriterlerine uyan 180 hasta araştırmanın örneklemini oluşturdu. Çalışmaya, COVID-19 tanısı almış, 18 yaş ve üzeri, en az bir kronik hastalığı bulunan, telefon görüşmesi yapmasına engel oluşturacak işitme engeli olmayan, iletişim sorunu ve mental problemi olmayan, çalışmaya katılmaya gönüllü olan hastalar dahil edildi.

Veri Toplama Araçları: Araştırma verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen ve üç bölümden oluşan veri toplama formu ile toplandı. Formun birinci bölümünde hastaların yaş ve cinsiyet gibi tanıtıcı özelliklerini, kronik hastalıklarını ve ilaç kullanma durumlarını, hastanede yatış süresini belirlemeye yönelik dokuz soru yer aldı. İkinci bölüm, kronik hastalıkların COVID-19'a ve COVID-19'un kronik hastalıklara olan etkisine yönelik düşüncelerini belirlemeye yönelik altı sorudan oluştu. Üçüncü bölümünde ise COVID-19 tanısı aldıkları zaman ve bir ay sonrasında yaşadıkları semptom ve sorunları belirlemeye yönelik sorular ve ifadeler yer aldı.

Araştırmanın Uygulanması: Katılımcılara araştırmanın amacı anlatıldı ve gönüllü olduklarını belirttikleri Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu imzalatıldı. Araştırmaya dahil edilme kriterlerine uyan ve hastanede yatarak tedavi gören COVID-19 hastalarıyla araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme yoluyla veriler toplandı. Hastaneden taburcu olan hastalara bir ay sonra veri toplama formunun üçüncü bölümü telefon görüşmesi yoluyla tekrar uygulandı. Görüşmeler 5-10 dakika sürdü.

Veri Analizi: Araştırmadan elde edilen verilerin değerlendirmesinde ve istatistiksel analizlerde SPSS paket programı (IBM SPSS Statistics 23) kullanıldı. Veriler tanımlayıcı istatistikler ile sayı ve yüzde şeklinde gösterildi.

Araştırmanın Etik Boyutu: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'nun 19.04.2021 tarih ve 2021/050 sayılı izni ile gerçekleştirildi. Çalışma için kurum izni alındı. Katılımcılara araştırmanın amacı anlatıldı ve gönüllü olduklarını belirttikleri Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu imzalatıldı. Araştırma sırasında "Helsinki Deklerasyonu İlkeleri"ne uyulmuş ve her bireyin kendine özgü bütünlüğü içinde eşsiz olduğu düşüncesi ile "insan onuruna saygı" ilkesi göz önünde bulundurularak etik sorumluluklar yerine getirilmiştir.

BULGULAR

Hastaların yaş ortalaması 62.95±6.68 yıl olup %53.9'u 65 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların %57.2'si erkek, %92.2'si evli ve %38,9'i ilkökul mezunudur. Hastaların %97.2'sinin sağlık güvencesi bulunmakta ve %37,2'si çalışmamaktadır. Hastaların %86.1'i kronik hastalıkları için ilaç kullanmaktadır. Katılımcıların tümü COVID-19 tedavisini hastanede almış olup hastanede yatış süreleri ortalama 12.2±4.39 gündür (min=5, max=26 gün). Hastaların tümü hastanede yattıkları süre boyunca COVID-19 için ilaç kullanmışlardır (Tablo 1).

Tablo 1. Hastaların tanımlayıcı özellikleri (n=180)

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	%
Yaş		
64 yaş ve altı	84	46.7
65 yaş ve üzeri	96	53.3
Cinsiyet		
Kadın	77	42.8
Erkek	103	57.2
Medeni Durum		
Evli	166	92.2
Bekar	14	7.8
Eğitim Durumu		
Okuma-yazma bilmeyen	11	6.1
İlkokul	71	39.4
Ortaokul	66	36.7
Lise	27	15.0
Üniversite	5	2.8
Sağlık güvencesi		
Var	175	97.2
Yok	5	2.8
Çalışma durumu		
Çalışıyor	51	28.3
Çalışmıyor	66	36.7
Emekli	63	35.0
Sigara kullanımı		
Evet	42	23.3
Hayır	138	76.7
Kronik hastalık için ilaç kullanımı		
Evet	155	86.1
Hayır	25	13.9

Araştırmaya dahil edilen hastaların çoğunluğunda (%62.2) kardiyovasküler hastalıklar, %38.3'ünde DM ve %23.3'ünde solunum sistemi hastalıkları vardır (Tablo 2).

Tablo 2. Hastaların kronik hastalıkları (n=180)

Mevcut Kronik Hastalıklar	Sayı*	%
Kardiyovasküler Hastalıklar (HT, KAH, KKY)	112	62.2
Diyabetes Mellitus	69	38.3
Solunum Sistemi Hastalıkları (Astm, KOAH)	42	23.3
Böbrek Yetmezliği	18	10.0
Kanser	13	7.2
Gastrointestinal Sistem Hastalıkları	12	6.7
Nörolojik Hastalıklar	8	3.9
Diğer Hastalıklar (Endokrin, Romatolojik, Hematolojik)	8	3.9

* Birden fazla yanıt verilmiştir.

Hastaların %28.3'ü kronik hastalıklarının COVID-19 geçirmelerinde etkisi olduğunu, %46.1'i

COVID-19'un kronik hastalıklarına etkisi olduğunu düşünmektedir. Hastaların %31.1'i kronik hastalıkların COVID-19'a yönelik semptom ve sorunlara etkisinin olduğunu, %47.2'si COVID-19'un kronik hastalıklarla ilgili semptom ve sorunlara etkisi olduğunu düşünmektedir. Hastaların %23.9'u COVID-19 için kullanılan ilaçların kronik hastalıklarına etkisi olduğunu, %16.1'i COVID-19'un yeni bir hastalığa sebep olduğunu düşünmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Hastaların kronik hastalıklar ile COVID-19 ilişkisi hakkındaki görüşleri (n=180)

	Evet		Hayır	
	Sayı	%	Sayı	%
Kronik hastalıklarının COVID-19 geçirmesinde etkisi olduğunu düşünme	51	28.3	129	71.7
Kronik hastalıkların COVID-19'a yönelik semptom ve sorunlara etkisi olduğunu düşünme	56	31.1	124	68.9
COVID-19'un kronik hastalıklara etkisi olduğunu düşünme	83	46.1	97	53.9
COVID-19'un kronik hastalıklarla ilgili semptom ve sorunlara etkisi olduğunu düşünme	85	47.2	95	52.8
COVID-19 için kullanılan ilaçların kronik hastalıklarına etkisi olduğunu düşünme	43	23.9	137	76.1
COVID-19'un yeni bir hastalığa sebep olduğunu düşünme	29	16.1	151	83.9

COVID-19 tanısı aldıklarında hastalar en sık yaşadıkları semptom ve sorunların, sırasıyla halsizlik, öksürük, yorgunluk, tüm vücutta yaygın ağrı, solunum problemleri, ateş, iştahsızlık, üşüme-titrete-terleme, çarpıntı-göğüste baskı hissi, tat ve koku kaybı olduğunu belirtti. COVID-19 tedavisi bittikten bir ay sonra en sık görülen semptom ve sorunları ise; halsizlik, yorgunluk, solunum problemleri, tat-koku kaybı, tüm vücutta yaygın ağrı, iştahsızlık, öksürük ve unutkanlık olarak sıraladılar (Tablo 4).

TARTIŞMA

Kronik hastalığı olan COVID-19 tanılı hastaların yaşadıkları semptom ve sorunları belirlemek ve kronik hastalıklar ile COVID-19 arasındaki ilişkiye dair görüşlerini almak amacıyla yapılan bu araştırmada, hastalarda yorgunluk, halsizlik ve solunum problemleri en fazla görülen semptom ve sorun olup hastaların yaklaşık yarısının COVID-19'un kronik hastalıklara etkisi olduğunu (%46.1) ve kronik hastalıklar ile ilgili semptom ve sorunları etkilediğini (%47.2) düşündükleri saptandı.

Bu çalışmada hastalarda en sık görülen ilk üç kronik hastalığın sırayla kardiyovasküler hastalıklar (HT, KAH, KKY), DM ve solunum sistemi hastalıkları (Astm, KOAH) olduğu belirlendi. Amerika Birleşik

Devletleri (ABD)'nde yapılan bir çalışmada, COVID-19 nedeniyle hastaneye yatırılan hastaların %89.3'ünde en az bir kronik hastalığı olduğu saptanmıştır (Garg ve diğerleri, 2020). Huang ve diğerlerinin(2020) yaptığı COVID-19 tanısı alan hastaların değerlendirildiği bir çalışmada ise hastaların kardiyovasküler hastalıklar, hipertansiyon gibi altta yatan bir kronik hastalığa sahip oldukları tespit edilmiştir (Huang ve diğerleri, 2020). COVID-19 tanısı almış yaşlı hastaların incelendiği bir araştırmada da hastaların DM ve kardiyovasküler hastalıklar başta olmak üzere çeşitli kronik hastalıklara sahip oldukları belirlenmiştir (Liu ve diğerleri, 2020). Literatürü destekleyen araştırma bulgusu COVID-19'un bir veya birden fazla kronik hastalığa sahip olma bireyleri daha çok etkilediğine dikkati çekmektedir.

Tablo 4. Hastaların COVID-19 tanısı aldıklarında ve bir ay sonra en sık görülen semptom ve sorunları (n=180)

COVID-19 tanısı aldıklarındaki semptom ve sorunlar	Sayı	%	Bir ay sonraki semptom ve sorunlar		
			Sayı	%	
Halsizlik	176	97.8	Halsizlik	97	69.8
Öksürük	165	91.7	Yorgunluk	73	52.2
Yorgunluk	156	86.7	Solunum problemleri	60	43.2
Tüm vücutta yaygın ağrı	147	81.7	Tat-koku kaybı	55	36.6
Solunum Problemleri	136	75.7	Tüm vücutta yaygın ağrı	42	30.2
İştahsızlık	122	67.8	İştahsızlık	33	23.7
Ateş	117	65.0	Öksürük	29	20.9
Üşüme-titre-terleme	103	57.2	Unutkanlık	28	20.1
Çarpıntı/göğüste baskı hissi	102	56.7	Çarpıntı/Göğüste baskı hissi	18	12.9
Tat-koku kaybı	101	56.1	Göğüs/Sırt ağrısı	17	12.2

Bu çalışmada hastaların %28.3'ü kronik hastalıklarının COVID-19 geçirmelerinde etkisi olduğunu, %46.1'i COVID-19'un kronik hastalıklarına etkisi olduğunu düşünmektedir. Hastaların %31.1'i kronik hastalıkların COVID-19'a yönelik semptom ve sorunlara etkisinin olduğunu, %47.2'si COVID-19'un kronik hastalıklarla ilgili semptom ve sorunlara etkisi olduğunu düşünmektedir. Mahmood ve diğerlerinin (2021) kronik hastalığı olan bireylerle yaptığı çalışmada ise COVID-19'un katılımcıların yarısının kronik hastalıklarının seyrini etkilediği ve sağlık

durumlarına olumsuz yönde etki gösterdiği saptanmıştır (Mahmood ve diğerleri, 2021). Yıldırım ve Gebeşoğlu'nun (2022) yaptığı çalışmada hastaların %88.2 sinin pandeminin fiziksel sağlık ve kronik hastalık yönetimini etkilediği belirtilmiştir (Yıldırım ve Gebeşoğlu, 2022). Bizim çalışmamızda da kronik hastalıkların COVID-19'u, COVID-19'un da kronik hastalıkları ve seyrini etkilediğini düşünenler olmasına rağmen bu oranın yapılan diğer çalışmalara göre daha az olduğu görülmektedir. Bu çalışmamızda hastaların %23.9'u COVID-19 için kullanılan ilaçların kronik hastalıklarına etkisi olduğunu düşünmektedir. Hastaların büyük çoğunluğunun COVID-19 için kullanılan ilaçların kronik hastalıklarını etkilemediğini düşündüklerini söyleyebiliriz.

Bu çalışmada hastaların COVID-19 tanısı aldıkları zaman en sık görülen semptom ve sorunları incelendiğinde sırasıyla halsizlik, öksürük, yorgunluk, tüm vücutta yaygın ağrı, solunum problemleri, ateş, iştahsızlık, üşüme-titre-terleme, çarpıntı-göğüste baskı hissi, tat ve koku kaybı olduğu saptandı. Yapılan çalışmalar, kronik hastalığı olmayan bireylerde ateş, öksürük ve nefes darlığı semptomlarının daha sık olduğunu gösterirken, kronik hastalığı olan bireylerde ise yorgunluk, dispne, solunum problemleri gibi semptomların daha sık görüldüğünü göstermiştir. (Elshafeey ve diğerleri, 2020; Durazzi ve diğerleri, 2022; Sandra ve diğerleri, 2021; Garg ve diğerleri, 2020; Huang ve diğerleri, 2020; Liu ve diğerleri, 2020, Guan ve diğerleri, 2020; Gentile ve diğerleri, 2020; Li ve diğerleri, 2020; Koyuncu ve diğerleri, 2023).

Bu çalışmada COVID-19 tedavisi bittikten bir ay sonra en sık görülen semptom ve sorunlar sırasıyla; halsizlik, yorgunluk, solunum problemleri, tat-koku kaybı, tüm vücutta yaygın ağrı, olduğu belirlendi. İtalya'da 143 hastanın %83'ünde hastaneden taburcu olduktan iki ay sonra yorgunluk, solunum problemleri, eklem ağrıları ve göğüs ağrısı gibi semptomlardan en az birinin görüldüğü bildirilmiştir (Carfi, Bernabei ve Landi, 2020). Yapılan başka bir çalışmada da COVID-19 sonrası en sık bildirilen semptomların yorgunluk, nefes darlığı, öksürük ve eklem-kas ağrıları olduğu belirtilmiştir (Banda ve diğerleri, 2021). Durazzi ve diğerlerinin (2022) yaptığı çalışmada da COVID-19 tanısından üç ay sonra en sık görülen ilk üç semptomun baş ağrısı, ateş ve öksürük olduğu bildirilmiştir (Durazzi ve diğerleri, 2022).

Araştırmamızın ve literatürün ortaya koyduğu bu sonuçlar, COVID-19 tanılı hastaların çoğunluğunun enfeksiyonu geçirdikten aylar sonra bile ciddi sorunlar yaşadığını göstermektedir. Bu nedenle bu tür enfeksiyonlar geçiren bireylerin izlemleri uzun süreli olarak planlanmalı ve hangi durumlarda acilen

hastaneye başvurmaları gerektiği konusunda bilgilendirilmelidirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak kronik hastalığı olan hastaların yarısından fazlası 65 yaş ve üzeridir. En fazla görülen ilk üç kronik hastalık, kardiyovasküler sistem hastalıkları, DM ve solunum sistemi hastalıklarıdır. Hastaların %28.3'ü kronik hastalıklarının COVID-19 geçirmelerinde etkisi olduğunu, %46.1'i COVID-19'un kronik hastalıklarına etkisi olduğunu, %31.1'i kronik hastalıkların COVID-19'a yönelik semptom ve sorunlara etkisinin olduğunu, %47.2'si COVID-19'un kronik hastalıklarla ilgili semptom ve sorunları etkilediğini düşündüklerini belirtti. COVID-19 tanısı aldıklarında ve bir ay sonra en sık görülen semptomların halsizlik ve yorgunluk olduğu saptanmıştır.

COVID-19 hastalığı doğrudan veya dolaylı olarak kronik hastalıkları da etkilemektedirler. Kronik hastalıkların varlığı COVID-19'a yakalanma riskini arttırdığı gibi, enfekte hastalarda da kronik hastalığın seyrini önemli derecede etkilemektedir. Bu nedenle kronik hastalığı olan hastaların pandemi gibi dönemlerde ve sonraki süreçte daha yakından izlenmesi önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma sonuçları yapıldığı zaman dilimi, hasta örnekleme ve tek merkezde yapılmış olması ile sınırlıdır.

Teşekkür

Araştırmaya gönüllü olarak katılan tüm katılımcılara teşekkür ederiz. Aynı zamanda pandemi gibi dönemde zor şartlar altında en iyi şekilde hizmet veren ve vermeye devam eden tüm hemşire meslektaşlarımıza teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR



- Banda, J.M., Adderley, N., Ahmed, R., Alghoul, H., Alse, O., Alser, M., ... Alhambra, D.P. (2021). Long-term patientreported symptoms of COVID-19: an analysis of social media data. *MedRxiv*, 2021 Jul 15. doi:10.1101/2021.07.13.21260449.
- Çalık, Ş., Yalın, S., Demir, İ., (2021). COVID-19 tanısı almış ileri yaştaki hastaların klinik özellikleri ve izlem sonuçları, *Medical Journal of İzmir Hospital*, 25(2), 115-121.
- Carfi, A., Bernabei, R., Landi, F. (2020). For the Gemelli against COVID-19 post-acute care study group. persistent symptoms in patients after acute COVID-19. *JAMA*, 324(6), 603-605. doi: 10.1001/jama.2020.12603.
- Chen, N., Zhou, M., Dong, X., Qu, J., Gong, F., Han, Y., ... Zhnag, J. (2020). Epidemiological and clinical characteristics of 99 cases of 2019 novel coronavirus pneumonia in Wuhan, China: a descriptive

- study. *Lancet*, 395(10223), 507-13. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30211-7.
- Durazzi, F., Pichard, F. Remondini, D., Salathe, M. (2022). Dynamics of social media behavior before and after SARS-CoV-2 infection. *Front Public Health*, 10, 1069931. doi:10.3389/fpubh.2022.1069931.
- Garg, S., Kim, L., Whitaker, M., O'Halloran, A., Cummings, C., Holstein, R., ... Fry, A. (2020). Hospitalization rates and characteristics of patients hospitalized with laboratory-confirmed coronavirus disease 2019 - COVID-NET, 14 States, March 1-30, 2020. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 69(15):458-464. doi: 10.15585/mmwr.mm6915e3.
- Gentile, S., Strollo, F., Ceriello, A. (2020). COVID-19 infection in Italian people with diabetes: Lessons Learned for our future (an experience to be used). *Diabetes Research and Clinical Practice*. 162, 108137. doi: 10.1002/ijgo.13182.
- Grasselli, G., Zangrillo, A., Zanella, A., Antonelli, M., Cabrini, L., Castelli, A., ... Pesenti, A. (2020). Baseline characteristics and outcomes of 1591 patients infected with SARS-CoV-2 admitted to ICUs of the Lombardy Region, Italy. *JAMA*, 323(16), 1574-81. doi:10.1001/jama.2020.5394.
- Guan, W.J., Ni, Z.Y., Hu, Y., Liang, W.H., Ou, C.Q., ... He, J.X. (2020). Clinical characteristics of coronavirus disease 2019 in China. *The New England Journal of Medicine*, 382(18), 1708-20. Doi:10.1056/NEJMoa2002032
- Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., ... Cao, B. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *Lancet*, 395(10223):497-506. doi:10.1016/S0140-6736(20)30183-5.
- Koyuncu, A., Sarı, D., Sarı, C., Akel, Ü. (2023). COVID-19 pandemi öncesi ve Covid-19 pandemi döneminde 3. Basamak sağlık kuruluşuna başvuran kişilerde kronik obstrüktif akciğer hastalığı ve astım vakalarının sıklıklarının karşılaştırılması. *Sağlık Bilimlerinde Değer*, 13(1), 61-66. doi: 10.33631/sabd.110359.
- Li, B., Yang, J., Zhao, F., Zhi, L., Wang, X., Liu, L., Bi, Z., Zhao, Y. (2020). Prevalence and impact of cardiovascular metabolic diseases on COVID-19 in China. *Clin Res Cardiol*. 109(5), 531-38. doi: 10.1007/s00392-020-01626-9.
- Liu, K., Fang, Y.Y., Deng, Y., Liu, W., Wang, M.F., Ma, J.P., Liu, H.G. (2020). Clinical characteristics of novel coronaviruscases in tertiary hospitals in Hubei province. *Chinese Medical Journal*, 133(9), 1025-31. doi: 10.1097/CM9.0000000000000744.
- Mahmood, M.M., Rehman, J., Arif, B., Rehman, Z., Aasim, M., Saeed, M.T. (2021). Knowledge, attitudes and practices of patients with chronic illnesses during the covid 19 pandemic: a crosssectional survey from Pakistan. *Chronic Illness*, 0(0), 1-12. doi:10.1177/17423953211023961.
- Niu, S., Tian, S., Lou, J., Kang, X., Zhang, L., Lian, H., Zhang, J. (2020). Clinical characteristics of older patients infected with COVID-19: a descriptive study. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 89:104058. doi: 10.1016/j.archger.2020.104058.
- Ren, L.L., Wang, Y.M., Wu, Z.Q., Xiang, Z.C., Guo, L., Xu, T., ... Wang, J.W. (2020). Identification of a novel coronavirus causing severe pneumonia in human: a descriptive study. *Chinese Medical Journal*, 133(9), 1015-1024. doi: 10.1097/CM9.0000000000000722.

- Sandalcı, B., Uyaroğlu, A., Güven, S.G. (2020). COVID-19'da kronik hastalıkların rolü, önemi ve öneriler, *Flora*, 25(2), 132-138.
- Sandra, L.L., Ostrosky, T.W., Perelman, C., Sepulveda, R., Rebolledo, P.A., Cuapio, A., Villapol, S. (2021). More than 50 Long-term effects of COVID-19: a systematic review and meta-analysis. *MedRxiv*, 11(1), 16144. doi: 10.1101/2021.01.27.21250617.
- Wang, D., Hu, B., Hu, C., Zhu, F., Liu, X., Zhang, J., ... Peng, Z. (2020). Clinical characteristics of 138 hospitalized patients with 2019 novel coronavirus-infected pneumonia in Wuhan, China. *JAMA*, 323(11), 1061-69. doi:10.1001/jama.2020.1585
- Wang, L., He, W., Yu, X., Hu, D., Bao, M., Liu, H., ... Jiang, H. (2020). Coronavirus disease 2019 in elderly patients: characteristics and prognostic factors based on 4-week follow-up. *Journal of Infection*, 80(6), 639-645. doi: 10.1016/j.jinf.2020.03.019.
- World Health Organization. Pneumonia of unknown cause-China. 2020 (<https://www.who.int/csr/don/05-january-2020-pneumonia-of-unknown-cause-china/en>)
- Yang, X., Yu, Y., Xu, J., Shu, H., Xia, J., Liu, H., ... Sang, Y. (2020). Clinical course and outcomes of critically ill patients with SARS-CoV-2 pneumonia in Wuhan, China: a single-centered, retrospective, observational study. *The Lancet Respiratory Medicine*, 8(5), 475-81. doi: 10.1016/S2213-2600(20)30079-5.
- Yıldırım, T. A., & Gebeşoğlu, N. (2022). Kronik Hastalığı Olan Bireylerde Covid 19 Korkusu ve Sağlık Hizmetlerini Kullanma Durumlarının Değerlendirilmesi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (16), 98-113.
- Zhou, F., Yu, T., Du, R., Liu, Z., Fan, G., Liu, Y., ... Zhong, N.S. (2020). Clinical course and risk factors for mortality of adult inpatients with COVID-19 in Wuhan, China: a retrospective cohort study. *Lancet*, 395(10229), 1054-62. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30566-3.
- Zhu, J., Ji, P., Pang, J., Zhong, Z., Li, H., He, C., ... Zhao, C. (2020). Clinical characteristics of 3062 COVID-19 patients: A meta-analysis. *Journal of Medical Virology*, 92(10), 1902-1914 doi: 10.1002/jmv.25884.

SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE UZAKTAN EĞİTİM KONUSUNDA GERİ BİLDİRİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION of the FEEDBACK of HEALTH SERVICES VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS on DISTANCE EDUCATION during the COVID-19 PANDEMIC PROCESS

Ali KELEŞ¹ , Mehmet Tuğrul YILMAZ² 

¹Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı, Karaman, Türkiye

²Necmettin Erbakan Üniversitesi, Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı, Konya, Türkiye

Teslim Tarihi:23.10.2023 **Kabul Tarihi:** 29.12.2023

Sorumlu Yazar: Ali KELEŞ, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı, Yunus Emre Yerleşkesi, Karaman, Türkiye E-mail:alikeles@kmu.edu.tr

ÖZET

Amaç: Bu çalışma Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitim konusundaki tutumlarının araştırılmasını amaçlamıştır.

Gereç ve Yöntemler: Pandemi sürecinde Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'ndan mezun olmuş 208 öğrenci ile 8 Ocak-15 Ocak 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Veriler "Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılarak oluşturulan çevrimiçi anket form kullanılarak toplanmıştır.

Bulgular: Katılımcıların en çok telefon (%51) aracılığıyla uzaktan eğitime katıldığı görülmüştür. Uzaktan eğitim için kadınların tercihinin telefon olduğu, erkeklerin tercihinin ise bilgisayar olduğu anlaşılmaktadır. Uzaktan eğitim dersleri çevrimiçi takip edenlerin oranının %41.3 olduğu görülmüştür. Katılımcıların %70.2'si teorik derslerin, %76.9'u ise pratik derslerin verimli olmadığını ifade etmişlerdir. Mezun öğrencilerin uzaktan eğitim uygulamasına karşı tutum ölçeğinden ortalama 51.31 puan aldıkları görülmektedir. Cinsiyete göre uzaktan eğitime karşı tutumda anlamlı fark bulunmuştur ($p>0.05$).

Sonuç: Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının olumlu olmadığı söylenebilir. Zenginleştirilmiş uzaktan eğitim yöntemleri kullanılarak öğrencilerin teorik derslerin daha verimli olması hedeflenmelidir. Uygulamalı derslerin mesleki gelişim için önemi göz önüne alındığında uygun koşullarda yüz yüze olarak telafi edilmesi gerektiği önerilmektedir.

Anahtar sözcükler: COVID 19, sağlık hizmetleri, uzaktan eğitim, tutum

ABSTRACT

Aim: This study aimed to investigate the attitudes of Vocational School of Health Services students towards distance education during the COVID-19 pandemic period.

Material and Methods: It was held between January 8 and January 15, 2022, with 208 students who graduated from Karamanoğlu Mehmetbey University Vocational School of Health Services during the pandemic period. The data was collected using an online survey form created using the "Attitude Scale Towards Distance Education".

Results: It was observed that the participants mostly participated in distance education via phone (51%). It is understood that women's preference for distance education is the phone, while men's preference is the computer. It was observed that the rate of those who followed distance education courses online was 41.3%. 70.2% of the participants stated that theoretical courses and 76.9% stated that practical courses were not productive. It is seen that graduate students received an average score of 51.31 from the attitude scale towards distance education application. A significant difference was found in attitudes towards distance education according to gender ($p>0.05$).

Conclusions: It can be said that the attitudes of Vocational School of Health Services students towards distance education are not positive. It should be aimed for students to be more productive in theoretical courses by using enriched distance education methods. Considering the importance of applied courses for professional development, it is suggested that they should be compensated face to face under appropriate conditions.

Key words: COVID-19, health services, distance education, attitude

GİRİŞ

Koronavirüs (COVID-19) ilk olarak 2019 Aralık ayının sonlarına doğru Çin'in Wuhan şehrinde görülmüştür (Erişen ve Yılmaz, 2020). 11 Mart 2020 tarihinde ise Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir (WHO, 2020). Ülkeler virüsün yayılmasını önlemek için çeşitli önlemler almıştır. Sokağa çıkma yasağı, yurt dışı seyahatlerinin iptali, bazı organizasyonların (kongre, spor müsabakaları vs.) ertelenmesi ya da iptali, eğitime ara verilmesi bu önlemlerin başında gelmektedir (Taşar, 2021).

COVID-19 Türkiye'yi de tüm dünyada olduğu gibi pek çok alanda etkilemiştir. Özellikle eğitim alanında pek çok değişiklik görülmüştür. Bütün eğitim kurumları ülke genelinde zamanla uzaktan eğitime geçiş yapmıştır (Karadağ ve Yücel, 2020). Yükseköğretim Kurulu ise 16 Mart 2020 tarihinde eğitime ara vermiş, 23 Mart 2020 tarihinde ise yüz yüze eğitimin yerini online eğitime bıraktığını bildirmiştir. Böylece eğitim-öğretim faaliyetlerini üniversitemiz uzaktan eğitim birimleri sayesinde kendi altyapılarını kullanarak gerçekleştirmişlerdir (YÖK, 2020). Ayrıca bu süreçte birçok üniversite Zoom, Blackboard, Microsoft Teams vb platformları ile online eğitime devam etmiştir (Muthuprasad ve diğerleri, 2021). Pandemi süresince uzaktan eğitimin toplumsal, bireysel ve eğitim-öğretim süreçlerinde belirli faydaları bulunmasının yanı sıra bazı zorluk ve sınırlılıkları da bulunmaktadır (Hakan ve Karaman, 2013). Uzaktan eğitim zaman ve mekân kısıtlılığını ortadan kaldırarak bağımsız çalışma ortamı oluşturmaktadır. Ayrıca fırsat eşitliği sunarak öğrencilerin kendi hızında öğrenme imkânı sunmaktadır. Öğrenciler uzaktan eğitim sayesinde teknolojinin avantajlarını deneyimleyerek, yaşam boyu öğrenme ve uluslararası eğitim olanaklarından faydalanma imkanına sahip olabilmektedir (Bayram ve diğerleri, 2019). Bunların dışında öğrencilerin, dikkatinin azalması ve motivasyon güçlüğü, uygulamalı derslerin gerçekleştirilememesi, iletişim sorunları, bazı öğrencilerin bilgisayar bilgisinin başlangıç düzeyde olması ve sosyalleşmelerin kısıtlanması gibi konular online eğitimin olumsuz yönleri arasında yer almaktadır (Başer ve diğerleri, 2020; Haznedar, 2012; Yadav ve diğerleri, 2021). Zaman zaman bu platformlarda giriş sorunları, ses ve görüntü ile ilgili sorunlar, indirme hataları gibi birçok sorun da görülebilmektedir (Saltürk ve Güngör, 2020).

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları (SHMYO), sağlık alanında teorik ve uygulamalı eğitim veren 2 yıllık ön lisans okullarıdır. SHMYO'da diğer

uygulamalı birimlerde olduğu gibi teorik ve uygulamalı eğitim birbirini tamamlamalıdır (Çalışkan ve Akgöz, 2005; Gökdoğan ve Sarıgöz, 2012). Pandemi nedeniyle yüz yüze eğitimin iptal edilerek online eğitime geçilmesi özellikle sağlık alanında uygulamalı eğitim veren pek çok disiplinde olduğu gibi sağlık alanında eğitim alan öğrencileri de etkilemiştir. Bu çalışmanın amacı SHMYO'da öğrenim gören öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmaktır.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Bu çalışma SHMYO'da pandemi süresi boyunca uzaktan eğitim ile öğrenim gören mezun olan öğrencilerin uzaktan eğitim hakkındaki geri bildirimlerinin araştırılması amacı ile tanımlayıcı türde planlanmıştır. Bu çalışma Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi SHMYO'nda pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile ders gören 208 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Pandemi süresince uzaktan eğitim yoluyla öğrenim gören mezun olan öğrencilere Google form aracılığıyla araştırmaya katılabilme olanağı sağlanmıştır. Araştırma 8 Ocak-15 Ocak 2022 tarihleri arasında yapılmıştır. Aydınlatılmış onam formu ile öğrencilerin onamı alınmıştır.

"Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılarak oluşturulan form ile gönüllü katılım sağlayan öğrencilerden veriler elde edilmiştir. Bu form katılımcıların cinsiyet bilgileri, ders hocaları ile iletişim yöntemleri (Telefon/kısa mesaj veya mail/ihtiyaç duyduğum her an iletişim sağlayabiliyorum/ders hocalarına ulaşmak mümkün olmuyor), tüm dersleri çevrimiçi takip etme düzeyleri, uzaktan eğitimde hangi cihazı tercih ettikleri, pandemi sürecinde uzaktan eğitim yoluyla ile teorik ve uygulamalı/pratik derslerin verimliliği hakkındaki görüşleri, şartlar uygun olsaydı eğitim tercihleri (Örgün eğitim/uzaktan eğitim) ile uzaktan eğitime yönelik tutumlarının olduğu 21 maddelik ölçek birleştirilerek hazırlanmıştır.

Ağır (2008) tarafından geliştirilen "Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği" İki alt boyutlu ve toplam 21 maddeden oluşur. 1 (Kesinlikle katılmıyorum)'den 5 (Kesinlikle katılıyorum)'e doğru 5'li Likert tipi şeklinde derecelendirilerek geliştirilmiştir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 21, en yüksek puan ise 105'tir (Ağır, 2008).

Katılımcıların ölçekten aldıkları toplam puanın basıklık ve çarpıklık (Kurtosis ve Skewness) değerleri -2 ve +2 arasında olduğu ve verilerin analizinde normal dağılım gösterdiği için parametrik testler kullanılmıştır (George ve Mallery, 2010).

Yapılan analizlerde ortalamalar arası anlamlı fark görülen T-testi sonuçlarında etki büyüklüğünü

hesaplayabilmek adına Cohen's d etki büyüklüğünden faydalanılmıştır. Cohen's d katsayıları 0-0.1 arasında etki yok, 0.2-0.4 arasında düşük etki, 0.5-0.7 arasında orta etki ve 0.8 ve üzerinde yüksek etki olarak yorumlanmaktadır (Cohen, 1998). Ortalamalar arasında anlamlı fark görülen Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçlarında farkın yönünü belirlemek için Post-Hoc testlerinden Bonferroni kullanılmıştır.

Çalışma için Necmettin Erbakan Üniversitesi İlaç ve Tıbbi Cihaz Dışı Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 07.01.2022 tarih ve 2022/3579 sayılı ile etik kurul onayı alınmıştır. Katılımcılar formları doldurmadan önce kısa bir metin ile bilgilendirilmişlerdir. Gönüllü olarak katılım sağlamak isteyenler çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmamızda iki sınırlılık bulunmaktadır. Birincisi, mevcut çalışmanın sadece bir ilde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılması örneklem seçimi için bir sınırlılık oluşturmaktadır. İkincisi, Google formlar aracılığıyla online olarak veriler elde edildiği için forma erişim sorunu yaşayan bireylere ulaşamamıştır.

BULGULAR

Çalışma Google form aracılığıyla katılım gösteren mezun öğrencilerin katılımıyla gerçekleşmiştir. Katılımcılarımızın %73.6'sı kadın, %26.4'ü ise erkektir. Katılımcıların %11.1'i telefon, %59.6'sı kısa mesaj veya mail yolu ile ders hocaları ile iletişim sağlayabildiğini, %20.2'si hocalarıyla ihtiyaç duyduğu her an iletişim sağlayabildiğini, %9.1'i ise ders hocalarına ulaşmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Çalışmamızda katılımcıların en çok telefon (%51) aracılığıyla uzaktan eğitime katıldığı görülmüştür. Kadınların en çok telefon (%53.6) ile uzaktan eğitime bağlandığı, erkeklerin ise en çok bilgisayar (%52.7) ile bağlandığını tespit edilmiştir. Bu bilgilere göre uzaktan eğitim için kadınların tercihi telefon olurken erkeklerin ise tercihi ise bilgisayar olmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Uzaktan eğitim derslerinde öğrencilerin tercih ettikleri cihaza ait veriler

Cinsiyet	Uzaktan Eğitimde tercih edilen cihaz			Total n (%)
	Bilgisayar n (%)	Tablet n (%)	Telefon n (%)	
Kadın	(68) %44.4	(3) %2	(82) %53.6	(153) %100
Erkek	(29) %52.7	(2) %3.6	(24) %43.6	(55) %100
Total	(97) %46.6	(5) %2.4	(106) %51	(208) %100

Tüm öğrenciler arasında genellikle uzaktan eğitim dersleri çevrimiçi takip edenlerin oranının %41.3 olarak elde edilmiştir. Erkeklerin çevrimiçi

derslerini daha çok takip ettikleri görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2. Cinsiyete göre uzaktan eğitim derslerinin çevrimiçi takip eden öğrencilerin sayısı

Cinsiyet	Tümüyle takip edebiliyor m n (%)	Genellikle takip edebiliyor m n (%)	Çok az takip edebiliyor m n (%)	Neredeyse hiç takip edemiyor m n (%)
Kadın	(26) 17.0%	(62) 40.5%	(43) 28.1%	(22) 14.4%
Erkek	(11) 20.0%	(24) 43.6%	(15) 27.3%	(5) 9.1%
Total	(37) 17.8%	(86) 41.3%	(58) 27.9%	(27) 13.0%

Teorik ve pratik derslerin uzaktan eğitim yöntemi ile ne kadar verimli olduğu sorusuna katılımcıların %70.2'si teorik derslerin, %76.9'u ise pratik derslerin verimli olmadığını ifade ettikleri görülmüştür. Cinsiyete göre verimlilik değerlendirildiğinde ise kadınlar erkeklere göre uzaktan eğitimle teorik ve pratik derslerin daha verimsiz geçtiğini düşünmektedir (Tablo 3).

Katılımcılar öğrencilik dönemlerinde şartlar uygun olsaydı eğitim tercihlerinin (%85.1) örgün eğitim (devam zorunluluğu) olacağını belirtmişlerdir. Kadınların %10.5'i, erkeklerin ise %27.3'ü şartlar uygun olsa da yine uzaktan eğitimden yana tercih haklarını kullanacaklarını beyan etmişlerdir.

Mezun öğrencilerin uzaktan eğitim uygulamasına karşı tutum ölçeğinden ortalama 51.31 puan aldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların ortalama puanları cinsiyete göre karşılaştırılmış ve Tablo 4'te gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde kadın katılımcıların (n=153) ölçekten ortalama 48.83 puan aldıkları erkek katılımcıların ise (n=55) ortalama 58.22 puan aldıkları görülmektedir. Uzaktan eğitime yönelik tutum ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında erkekler lehine düşük etki düzeyinde anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Uzaktan eğitime yönelik tutum ölçeğinden alınan puanların derslere çevrimiçi olarak takip etme durumuna göre anlamlı fark gösterdiği Tablo 5'te görülmektedir (p<0.01). Buna göre dersleri çevrimiçi olarak tümüyle takip edebildiğini belirten katılımcıların ortalama puanlarının, çok az takip edenler ve neredeyse hiç takip edemeyenlerden daha yüksek olduğu, genellikle takip edenlerin ortalama puanları ise çok az takip edenler ve neredeyse hiç takip edemeyenlerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA

Pandemi hayatımızın her alanında olduğu gibi eğitim alanında da radikal değişiklikler getirmiştir. Geleneksel yüz yüze eğitim ve öğretimi etkileyerek dijital öğrenme yöntemlerinin önünü açmıştır.

Tablo 3. Pandemi sürecinde uzaktan eğitim metodu ile pratik derslerin verimli işlenmesine ilişkin elde edilen veriler

Cinsiyet	Pandemi sürecinde Uzaktan eğitim metodu ile teorik derslerinizin verimli işlendiğini düşünüyor musunuz?			Pandemi sürecinde Uzaktan eğitim metodu ile pratik derslerinizin verimli işlendiğini düşünüyor musunuz?		
	Hayır n (%)	Evet n (%)	Bazı dersler hariç verimli işlendi n (%)	Hayır n (%)	Evet n (%)	Bazı dersler hariç verimli işlendi n (%)
Kadın	117 (%76.5)	35 (%22.9)	1 (%0.7)	125 (%81.7)	25 (%16.3)	3 (%2)
Erkek	29 (%52.7)	25 (%45.5)	1 (%1.8)	35 (%63.6)	20 (%36.4)	-
Total	146 (%70.2)	60 (%28.8)	2 (%1)	160(%76.9)	45 (%21.6)	3 (%1.4)

Bu öğrenme yöntemiyle ilk kez karşılaşan öğrenciler bazı belirsizlikler yaşamıştır. Bu belirsizliklerin çözümünde ise öğrencilerin eğitimciler ile olan iletişimi önem arz etmektedir. Çalışmamızda mezun öğrencilerden %9.1'i hocalarına ulaşmakta zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Geri kalan

öğrencilerin çoğunluğu ise (%59.6) ders hocaları ile kısa mesaj veya mail yolu ile iletişime geçtiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum ilgili yüksekokulda eğitimciler ile öğrenciler arasındaki iletişim gücünün yüksek olmasından kaynaklanabilir.

Tablo 4: Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği ortalama puanlarının cinsiyet değişkenine göre T-testi sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	t	p	Cohen's d
Kadın	153	48.83	18.38	2.9	.004	0.42
Erkek	55	58.22	25.83			
Toplam	208	51.31	20.96			

*p<0.01 (sd=206, N=208), \bar{X} : Ortalama, SS: Standart sapma

Yılmaz (2020) Fizyoterapi ve Rehabilitasyon öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin %43.01'inin genellikle çevrimiçi olarak derslere katılım sağladığını, kız öğrencilerin ise erkek öğrencilere göre daha çok çevrimiçi dersleri takip ettiklerini belirtmiştir (Yılmaz, 2020). Terzi ve diğerlerinin (2020) SHMYO öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada kadınların dersleri daha çok takip ettiklerini bildirmiştir (Terzi ve diğerleri, 2020). Çalışmamızda ise katılımcıların %41.3'ünün derslere genellikle çevrimiçi, %17,8'nin ise tümüyle çevrimiçi

katılım sağladığı görülmüştür. Erkek katılımcılar kadınlara göre çevrimiçi derslere daha çok katılım sağlamıştır. Bu durumun bireysel farklılıklardan kaynaklanabileceği tahmin edilmektedir. Ayrıca uzaktan eğitim derslerine katılımında kadınlarda telefon (%53.6) tercih edilirken, erkeklerde ise bilgisayar (%52.7) olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin ders konusunda cihaz tercihinin sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı değişebileceği düşünülmektedir.

Tablo 5. Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği puanlarının dersleri çevrimiçi olarak takip değişkenine göre değerlendirilmesi

Dersleri Çevrimiçi Takip Durumu	n	\bar{X}	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
1. Tümüyle takip edebiliyorum	37	65	23.49	Gruplar Arası	19898.806	3	6632.935	19.048	.000*	3<1 4<1 3<2 4<2
2. genellikle takip edebiliyorum	86	55.94	18.29							
3. çok az takip edebiliyorum	58	43.53	18.44							
4. Neredeyse hiç takip edemiyorum	27	34.52	11.4	Grup İçi	71037.881	204	348.225			
Toplam					90936.688					

*p<0.01. \bar{X} : Ortalama, SS: Standart sapma, Tek yönlü varyans analizi sonuçları

Uysal ve diğerleri (2022) çalışmalarında hemşirelik öğrencilerinin %10.6'sının teorik dersler için uzaktan eğitim yöntemlerinin yetersiz olduğunu, % 86.8'inin laboratuvar uygulamaları ve %79.1'inin klinik uygulamalar için yetersiz olduğunu belirttiğini bildirmişlerdir (Uysal ve diğerleri, 2022). Çalışmamızda ise uzaktan eğitim yoluyla teorik derslerin verimli olmadığını düşünenlerin oranının %70.2 olduğu tespit edilmiştir. Özellikle bu oranın kadınlarda (%76.5) erkeklere oranla daha fazla olduğu görülmüştür. Katılımcılar bu süreçte pratik derslerdeki verimin (%76.9) teorik derslere göre daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Uzaktan eğitim yoluyla pratik derslerin verimli olmadığı düşünen kadınların oranının (%81.7) ise oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. Keskin ve Özer Kaya (2020) uzaktan eğitimin teorik bilgi düzeyine katkısının uygulamalı derslere göre daha fazla olduğunu bildirmiştir (Keskin ve Özer Kaya, 2020). Yılmaz (2020), fizyoterapi ve rehabilitasyon öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada, uzaktan eğitim ile teorik ve uygulamalı tüm derslerin yetersiz kalacağını ifade etmiştir (Yılmaz, 2020). Şaylan ve diğerleri (2022) yaptıkları çalışmalarında uzaktan eğitimin öğrencilerin tekrarlı olarak dersleri dinleyebilme fırsatı sunmasından dolayı avantajlı olduğu bildirmiştir. Sınıf ortamının olmaması, internet sorunları ve teorik bilgilerin pratik derslerde uygulanamamasının ise dezavantaj olduğunu ifade etmiştir (Şaylan ve diğerleri, 2022). Çımaroğlu ve diğerleri (2022) anatomi eğitiminin teorik dersler için uzaktan eğitimle yapılabileceğini bildirmişlerdir. Uygulamalı derslerin ise uzaktan eğitimle maketler ile birlikte Dijital Kadavra Uygulamaları ve 3D Sanal Gerçeklik gibi uygulamalarla desteklenmesi gerektiğini vurgulamışlardır (Çımaroğlu ve diğerleri, 2022).

Ağır (2008) ölçekten alınan puanın uzaktan eğitime karşı olan tutum hakkında bilgi verdiğini, puan yükseldikçe (alınacak en düşük puan 21, en yüksek puan ise 105'tir) uzaktan eğitime olumlu bir tutum sergilendiğini bildirmiştir (Ağır, 2008). Akbulut ve diğerleri (2022) çalışmalarında hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutum puan ortalamasını 62,2, Yılmaz (2020) ise fizyoterapi ve rehabilitasyon öğrencilerinin puan ortalamasını 70 olarak belirtmişlerdir (Akbulut ve diğerleri, 2022; Yılmaz, 2020). Mevcut çalışmada ise ortalama puan 51.31 olarak bulunmuştur. Akbulut ve diğerlerine (2022) ve Yılmaz (2020)'a ait ortalama puanlara göre bizim puanlarımızın daha düşük olduğu görülmektedir. SHMYO öğrencilerinin, hemşirelik ve fizyoterapi ve

rehabilitasyon öğrencilerine göre uzaktan eğitime daha az olumlu bir tutum sergilediği söylenebilir. Çalışmamızda erkeklerin puanı (58.22) ile kadınların puanı (48.83) arasında erkeklerin lehine anlamlı fark olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre erkeklerin kadınlara göre uzaktan eğitime daha olumlu bir tutum sergilediği görülmektedir.

Güçlü bir sistematik altyapı ile birlikte öğrencilerin de teknoloji kullanım düzeylerinin yüksek olması, çevrimiçi öğrenme düzeyini ve doyumunu artırmaktadır (Terzi ve diğerleri, 2020). Doğan (2014), uzaktan eğitimin mekân ve zaman sınırlamasını ortadan kaldırması, tüm öğrencilere fırsat eşitliği sağlaması, gelişen teknolojik imkanların kullanılabilmesi imkanların kullanılabilmesi gibi avantajları olduğunu belirtmiştir (Doğan, 2014). Ağır (2008) ise uzaktan eğitimin olumlu yanlarının dışında uygulanmasında bazı sınırlılıklar olduğunu belirtmiştir. Özellikle sosyalleşme olanağının kısıtlı olması, uygulamalı derslerde yaşanabilecek zorluklar, derslere olan ilginin azalabilmesi ve teknolojik cihaz konusunda sorun yaşayan öğrencilerin varlığı gibi sınırlılıklar olduğunu bildirmiştir (Ağır, 2008). Çalışmaya dahil edilen SHMYO öğrencileri pandemi nedeniyle eğitim öğretim dönemlerinin büyük bir kısmını uzaktan eğitim yöntemleriyle tamamlamışlardır. Kaya ve diğerleri (2021) COVID-19 salgının yaygınlaşmasıyla ve bulaşma riskinin artmasıyla birlikte bireylerin korku, panik ve stres yaşadıklarını, buna bağlı olarak da bireylerin yaşamlarında kontrol duygusunun kaybedilmesine ve seçim yapma özgürlüğü kısıtlanmasına neden olabileceğini bildirmişlerdir (Kaya ve diğerleri, 2021). Bu sebeple pandemi sürecinde aktif öğrencilik döneminde olan öğrenciler eğitimin yüz yüze olması durumunda kalabalık ortamlarda salgının daha hızlı yayılacağını düşünerek korku ve panik ile uzaktan eğitim ile ilgili daha fazla olumlu görüş bildirmiş olabilirler. Mevcut çalışmada diğer araştırmalardan farklı olarak mezun öğrencilerin geri bildirimleri değerlendirilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

SHMYO öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının olumlu olmadığı söylenebilir. Uzaktan eğitim yöntemleriyle teorik derslerin uygulamalı derslere göre daha uygulanabilir olduğu düşünülebilir fakat SHMYO öğrencileri hem teorik hem de uygulamalı derslerin uzaktan eğitimle verimli olmadığını belirtmişlerdir. Zenginleştirilmiş uzaktan eğitim yöntemleri kullanılarak öğrencilerin çevrimiçi derslere daha çok katılım sağlaması ve teorik derslerin daha verimli olması hedeflenmelidir.

Uygulamalı derslerin mesleki gelişim için önemi göz önüne alındığında uygun koşullarda yüz yüze olarak telafi edilmesi gerektiği önerilmektedir. Gelecekte olası gerçekleşebilecek pandemi ve doğa olayları sonucunda uzaktan eğitim sistemi tekrar tercih edilmesi ihtimaline karşın üniversiteler daha güçlü alt yapı sistemleri oluşturmalı, eğitimciler ise yenilikçi öğretim yöntemlerini keşfetme konusunda güçlendirilmelidir.

Teşekkür

Sayın Alper Yusuf Köroğlu'na çalışmamıza istatistik konusunda danışmanlık yaptığı için teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- Ağır, F. (2008). Uzaktan eğitime karşı tutum ölçeği geliştirmesine yönelik geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Education Sciences*, 3(2), 128–139. www.newwsa.com
- Akbulut, Ş., Akarsu, R. H., ve Şahan, Ö. (2022). Hemşirelik öğrencilerinin Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime yönelik tutumları ile memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişki. *Yobü Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 87–96.
- Başer, D. A., Ağadayı, E., ve Karagöz, N. (2020). Behaviors and problems of a medical school students' related to distance education in pandemic medical education in the pandemic process. *The Journal of Turkish Family Physician*, 11(4), 149–158.
- Bayram, M., Peker, A. T., Aka, S. T., ve Vural, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim dersine karşı tutumlarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 330–345.
- Çalışkan, T., ve Akgöz, S. (2005). Sağlık yüksek okulu öğrencilerini mesleki yaşama hazırlamada yıl içi ve yaz stajlarının katkısı. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 31(1), 9–13.
- Çınaroğlu, S., keleş, H., ve Çiçek, F. (2022). Covid 19 Pandemiğinde Uzaktan Eğitimle Anatomi Derslerinin Değerlendirilmesi: Anket Çalışması. *Tıp Eğitimi Dünnyası*, 21(64):50-61.
- Cohen, J. (1998). *Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd Editio)*. Lawrence Earlbaum Associates.
- Doğan, H. G. B. (2014). *Uzaktan eğitim ve yaşam boyu öğrenme*. Erişim tarihi: 15.04.2023. [Http://www.egitimteknoloji.com/uzaktan-egitim-yasam-boyu-ogrenme-nedir](http://www.egitimteknoloji.com/uzaktan-egitim-yasam-boyu-ogrenme-nedir).
- Erişen, M. A., ve Yılmaz, F. Ö. (2020). COVID-19 Pandemiğinde Bireylerin Harcamalarının İncelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(COVID-19 Special Issue), 340–353.
- George, D., ve Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 Update (10a Editio)*. Pearson.
- Gökdoğan, O., ve Sarıgöz, O. (2012). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin 'mesleki uygulama dersi' ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1091-1100.
- Hakan, E. Y. G. Ü., ve Karaman S. (2013). Uzaktan eğitim öğrencilerinin memnuniyet algıları üzerine bir araştırma. *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 36–59.
- Haznedar, Ö. (2012). *Üniversite öğrencilerinin bilgi ve iletişim teknolojileri becerilerinin ve e-öğrenmeye yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karadağ, E., ve Yücel, C. (2020). Yeni tip koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 525–541.
- Kaya, S., Kırloğlu, M., ve Toptaş, T. (2021). Covid-19 pandemisinin ruhsal ve psikosomatik etkilerini değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 525–541.
- Keskin, M., ve Özer Kaya, D. (2020). Covid-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59–67.
- Muthuprasad, T., Aiswarya, S., Aditya, K.S., ve Jha, G. (2021). Students' perception and preference for online education in India during COVID-19 pandemic. *Social Sciences ve Humanities Open*, 3(1), 100101.
- Saltürk, A., ve Güngör, C. (2020). Üniversite öğrencilerinin gözünden covid-19 pandemiğinde uzaktan eğitime geçiş deneyimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36, 137–174.
- Şaylan, A., Deniz, O., ve Dıramalı, M. (2022). COVID-19 Pandemiğinde: Uzaktan Eğitimin Sağlık Alanında Eğitim Gören Öğrenciler Üzerindeki Etkileri. *Sağlık Bilimlerinde Değer*, 13(1), 35–45. <https://doi.org/10.33631/sabd.1070696>
- Taşar, H. H. (2021). The Effects of the COVID-19 pandemic process on school principals. *Journal of Kırşehir Education Faculty*, 22(1), 171–196.
- Terzi, D., Akalın, R., ve Erdal, B. (2020). COVID-19 Salgınının sağlık alanındaki öğrencilerin eğitimine etkisi: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu örneği. *Namık Kemal Tıp Dergisi*, 8(3), 279–287. <https://doi.org/10.37696/nkmj.751961>
- Uysal, N., Aydın, B., ve Ekici, E. (2022). Hemşirelik Öğrencilerinin Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumları * Nursing Students' Attitudes Towards Distance Education in the Covid-19 Pandemic Process *. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(1), 228–233. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.1027006>
- WHO. (2020). *Coronavirus disease (Covid-19) outbreak*. Erişim tarihi: 15.04.2023 <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-e>.
- Yadav, R. K., Baral, S., Khatri, E., Pandey, S., Pandeya, P., ve Neupan R. (2021). Anxiety and depression among health sciences students in home quarantine during the COVID-19 pandemic in selected provinces of Nepal. *Frontiers in Public Health*, 9, 580561.
- Yılmaz, N. A. (2020). Yükseköğretim kurumlarında Covid-19 pandemisi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim durumu hakkında öğrencilerin tutumlarının araştırılması: fizyoterapi ve rehabilitasyon bölümü örneği. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(1), 15–20.
- YÖK. (2020). *Pandemi döneminde uzaktan eğitim*. Erişim tarihi: 15.04.2023 <https://portal.yokak.gov.tr/makale/pandemi-doneminde-uzaktan-egitim/>.

ERGENLİKTE MARUZ KALINAN AKRAN ZORBALIĞININ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BECERİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

THE EFFECT of PEER BULLYING during ADOLESCENCE on the SOCIAL SKILLS of UNIVERSITY STUDENTS

Kübra KÜÇÜKŞEN¹, Aye BİDDEVİ², Beyza YILMAZ², Gülsüm KOÇER²

¹Necmettin Erbakan Üniversitesi Nezahat Keleşoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Birey ve Toplum Sorunları Anabilim Dalı, Konya, Türkiye

²Necmettin Erbakan Üniversitesi Nezahat Keleşoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Konya, Türkiye

Teslim Tarihi:05.11.2023

Kabul Tarihi: 27.12.2023

Sorumlu Yazar: Kübra KÜÇÜKŞEN, Yaka Mahallesi, Beyşehir Caddesi, No:281, Meram, Konya, Türkiye. E-mail: kubrakucuksen@erbakan.edu.tr

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı ergenlik döneminde maruz kalınan akran zorbalığının üniversite öğrencilerinin sosyal beceri alt boyutlarından sosyal duyarlılık ve duygusal kontrol becerileri üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırmaktır.

Gereç ve Yöntem: Çalışmanın amacı doğrultusunda 521 Üniversite öğrencisine anket uygulanmıştır. Anket formu; Demografik Bilgi Formu, Akran zorbalığı Kurban Formu ve Sosyal Beceri Envanterinin Sosyal Duyarlılık ve Duyuşsal Kontrol alt boyutlarından oluşmaktadır.

Bulgular: Araştırma sonucunda ergenlikte maruz kalınan akran zorbalığı ile üniversite öğrencilerinin sosyal duyarlılık ve duygusal kontrol becerileri arasında anlamlı korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Ergenlerin bu yaş döneminde zorunlu eğitim sürecinde olmaları nedeniyle, okul iklimi, eğitim ortamı ve öğrenciler arası iletişim-etkileşim süreçlerinin veliler ve eğitim camiası tarafından duyarlılıkla takip edilmesi gerekmektedir.

Anahtar sözcükler: Akran zorbalığı, sosyal beceri, duygusal kontrol, sosyal duyarlılık

ABSTRACT

Aim: The aim of this study is to investigate whether peer bullying during adolescence has an effect on university students' social sensitivity and emotional control skills, which are sub-dimensions of social skills. Materials and

Methods: In line with the purpose of the study, a survey was administered to 521 university students. Survey form; It consists of the Demographic Information Form, Peer Bullying Victim Form, and Social Sensitivity and Affective Control sub-dimensions of the Social Skills Inventory.

Results: As a result of the research, it was determined that there was a significant correlation between peer bullying during adolescence and university students' social sensitivity and emotional control skills.

Conclusion: Since adolescents are in the compulsory education process at this age, the school climate, educational environment and communication and interaction processes between students need to be followed sensitively by parents and the education community.

Key words: Peer bullying, social skills, emotional control, social sensitivity

GİRİŞ

İnsan, doğası gereği sosyal bir varlık oluşu nedeniyle gereksinimlerini karşılamak, duygularını paylaşmak aynı zamanda da fikir alışverişinde bulunmak için içinde bulunduğu toplumun diğer üyeleriyle sürekli iletişim ve etkileşim içerisinde. Ailede başlayan bireyin sosyalleşme süreci kreş-anaokulu gibi diğer toplumsallaşma araçları ile devam etmekte, bireyler yaşlarının bulunduğu bu ortamlarda toplu sosyal aktivitelere daha fazla katılım sağlamaya başlamaktadırlar. Dolayısıyla akranlarıyla daha çok vakit geçirmekte ve yakın ilişkiler kurmaktadır. Kurulan bu ilişkilerde zaman zaman üstünlük kurmak veya istediklerini elde etmek amacıyla güçlü olan çocuk/çocukların güçsüz olan çocuk/çocuklara fiziksel, sosyal, sözel, psikolojik anlamda kasten ve yineleyici

bir şekilde benliklerine yönelik zarar verici davranışlar uygulayabilmektedirler. Bu davranışlara 'Akran zorbalığı' uygulayan kişi/kişilere 'zorba' maruz kalan kişi/kişilere de 'mağdur' veya 'kurban' denilmektedir (Olweus, 2003; Gökler 2007).

Saldırganlığın bir çeşidi olarak görülen Akran Zorbalığı "herhangi bir tahrik edici unsur olmaksızın aralarında fiziksel ya da psikolojik açıdan güç eşitsizliği olan birey ya da bireylerden güçlünün, güçsüz olana bilerek ve isteyerek sistemli bir biçimde uyguladığı, tekrarlılık gösteren, kurbanda korku veya endişe yaratmayı amaçlayan fiziksel, sözel, psikolojik saldırı veya yıldırma içerikli olumsuz davranışlar" (Olweus, 1993, Özdiñer Arslan ve Savaşer, 2009) olarak tanımlanmaktadır. Literatürde zorbalığın farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu

sınıflandırmalardan bazıları doğrudan veya dolaylı zorbalık olarak adlandırılırken, bazıları fiziksel, sözel ve sosyal dışlama şeklinde adlandırılmıştır (Olweus (1993; Kapçı 2004). Doğrudan zorbalıkta zorbalığa maruz kalan birey, zorba bireyi tanımakta ve kim olduğunu bilmektedir. Bu durumda doğrudan zorbalık davranışlarını uygulayan bireylerin çoğu mağdur bireyin yakın çevresi içerisinde bulunabilmektedir. Zorbalığı uygulayan birey, mağdur kişiye karşı üstünlük kurma arzusunu açıkça belli etmekte, fiziksel şiddet ya da alay etmek hakaret etmek aşağılamak gibi davranışlar sergileyebilmektedir (Baldry ve Farrington, 2000; Özdiñer Arslan ve Savaşer, 2009). Dolaylı zorbalık, mağdur bireye yönelik olarak gruptan dışlamak ve etkinliklere almamak gibi açık bir biçimde yapılmayan ancak mağdur bireyde duygusal ve sosyal birtakım yaralara sebep olan saldırılardan oluşan zorbalık türü olarak ifade edilmektedir (Başar ve Çetin, 2013). Sosyal zorbalık bu kategoride ele alınmaktadır. İletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte son yıllarda ortaya çıkan ve önemli bir sorun olan zorbalık türlerinden biri de siber zorbalıktır. Siber zorbalık, “zorba davranışın bireye zarar vermek amacıyla tek kişi ya da grup tarafından, çağrı cihazı, cep telefonu, bilgisayar veya tablet gibi cihazlar üzerinden elektronik posta, web siteleri ve kısa mesaj servisi gibi bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımını içeren uygulamaları kullanarak, kasten ve tekrarlayıcı bir şekilde ve karşı tarafa rahatsızlık veren düşmanca davranışlarda bulunulması” (Belsey, 2006; Hinduja ve Patchin 2005) olarak tanımlanmaktadır. Siber zorbalık davranışlarına; isimsiz çağrılar, ısrarlı ya da cinsel içerikli mesajlar, kimliği gizleyerek zararlı e-postalar, bireyleri karalamak için hakaret ve tehdit içerikli ses, görüntü ve metinler yaymak gibi bireyin psikolojisini olumsuz etkileyen davranışlar örnek olarak verilmektedir (Erdur Baker, Kavşut, 2007; Gürhan, 2017). Hem kurban hem mağdur olarak bu zorbalık türleri ile en fazla ergenlik döneminde karşılaşmaktadır.

Ergenlik döneminde ilişkiler aile ve yakın çevre sınırlarını aşarak daha geniş bir sosyal çevreye ulaşmaktadır (Barkale-Şahin, Hamarta, 2022). Bu dönemde birçok zararlı alışkanlığın kazanıldığı ve kalıcı hasarlı davranışlara maruz kaldığı bilinmektedir (Albayrak ve ark., 2023). Akran zorbalığı da bu dönemde en fazla karşılaşılan olumsuz davranışlardan biridir. Akran zorbalığının en fazla görüldüğü yerler akranlar ile aynı ortamın paylaşıldığı okullardır. Okullarda maruz kalınan zorbalığın birey/bireylerde çeşitli problemlerin oluşmasına neden olduğu görülmektedir. Zorbalık davranışlarına maruz kalan (mağdur) birey/bireylerin kızgınlık, çaresizlik ve

kaygı duygularını yaşadıkları; okula gitmek istememe, okuldan kaçma, bazı kronik rahatsızlıkların ortaya çıkması hatta intihara kalkışma gibi durumlara neden olabileceği ileri sürülmektedir. Yapılan çalışmalarda zorbalığa maruz kalan bireylerin, okul devamsızlıklarının arttığı, başarılarının ve özsaygılarının düştüğü (Çalık, Özbay, Özer, Kurt ve Kandemir, 2009), sosyal beceri ve yeterliliklerinin olumsuz etkilendiği ortaya konulmuştur (Perren ve Alsaker, 2006).

Alan yazınında sosyal yeterlilik kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılan sosyal beceri “hem sözel hem de sözel olmayan davranışları içerisinde bulunduran, kişinin olumlu davranışları başlatmasını, bu davranışları devam ettirmesini ve bulunan sosyal ortama uygun tepkiler vermesini sağlayan öğrenilmiş davranışlar”dır (Yiğit ve Yılmaz, 2011; Samancı ve Uçan, 2017). İlişki kurma becerileri, grupla iş birliği halinde hareket edebilme becerileri, duyguları anlama ve ifade edebilme becerileri, saldırganlık ile baş edebilmeye yönelik davranışlar, stres ve stresli durumlara baş edebilme becerileri, problemi çözmek ve plan yapabilme becerilerini kapsayan sosyal beceriler (Akkök, 1996; Kılıç, 2016) bireyin içinde bulunduğu ortamda çevresiyle olumlu etkileşim ve iletişim kurmasını sağlamaktadır. Riggio (1989), sosyal becerileri duyuşsal anlatımcılık (emotional expressivity), duyuşsal duyarlık (emotional sensitivity), duyuşsal kontrol (emotional control), sosyal anlatımcılık (social expressivity), sosyal duyarlık (social sensitivity) ve sosyal kontrol (social control) olarak altı alt başlıkla ifade etmiştir.

Yapılan araştırmalar, akran zorbalığına maruz kalan veya bu davranışları sergileyen bireylerin sosyal beceri düzeylerinin yetersiz kaldığını, yakın ilişkiler kurmak ve devam ettirmekte sorunlar yaşadıklarını, bu problemlerin ilerleyen yıllarda da artarak devam ettiğini ve ağır sosyal uyum sorunlarıyla karşılaşabildiğini göstermektedir (Rigby, 2003; Seçer, 2014; Eminoğlu, 2018). Akran zorbalığına uğrayan bireylerin sosyal becerilerinde meydana gelen sorunlar; kendilerini ifade etme, ilişkiyi başlatma ve sürdürme, plan yapma, saldırgan davranışlar ve dürtülerle başa çıkma, gibi becerilerdir (Kurt, 2019).

Bu araştırmanın temel amacı ergenlikte yaşanan akran zorbalığının üniversite öğrencilerinin sosyal becerilerin alt boyutlarını oluşturan duyuşsal kontrol ve sosyal duyarlık becerileri üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Duyuşsal Kontrol; kişilerin sözel ve duyuşsal olmayan tepkilerini kontrol ve düzenleme becerilerini içerir. Duyuşsal kontrole sahip olan kişiler duygularını kontrol etme eğilimindedirler. Örneğin neşeli bir ortamda kendi üzgün oldukları

duygu durumunu yansıtmayıp neşeli yüz ifadesi takınmaları gibi. Sosyal Duyarlık ise diğer insanların sözlü iletişimlerini alma, anlama ve yorumlama becerilerini ve bireysel farkındalığı içerir (Yüksel, 1998). Sosyal olarak duyarlı olan insanlar, toplum içerisinde davranışlar sergilerken toplumsal kurallara uyma konusunda daha dikkatlidirler.

Çalışmanın temel amacı doğrultusunda aşağıdaki araştırma problemlerinin cevabı aranmıştır.

1. Üniversite öğrencilerinin ergenlikte akran zorbalığına maruz kalma durumu hangi düzeydedir?
2. Üniversite öğrencilerinin sosyal duyarlılık ve duyusal kontrol becerileri hangi düzeydedir?
3. Üniversite öğrencilerinin ergenlikte maruz kaldıkları akran zorbalığı ile sosyal duyarlılık ve duyusal kontrol becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Çalışma ilişkisel tarama modelinde betimsel ve kesitsel bir çalışmadır.

Çalışma Grubu: Örneklem Konya’da öğrenim gören üniversite öğrencileridir. 2021-2022 eğitim yılında Konya’da beş farklı üniversitede 120.939 üniversite öğrencisi bulunmaktadır. Bilinen evren üzerinden yapılan örneklem hesabına göre bilgisayar programı Roasoft ile yanıtlama dağılımı %50, hata payı %5, güven aralığı %95 olarak hesaplanmıştır. Yapılan hesap sonucunda örneklem en az 383 kişi olarak belirlenmiş, çalışmada seçkisiz örneklem yoluyla belirlenen 521 kişiye ulaşılmıştır.

Veri toplama araçları

Ergen Akran İlişkileri Kurban Formu: Ölçek Parada (2000) tarafından zorba ve kurban olarak iki form şeklinde geliştirilmiş, Seçer (2015) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Bu çalışmada bireylerin akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri ölçüleceği için sadece mağdur formu kullanılmıştır. Ölçek toplam 18 maddeden ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar sözel mağdur, duygusal mağdur ve fiziksel mağdur olarak ifade edilmektedir. 6’lı Likert formunda olan ölçekten alınabilecek minimum puan 18, maksimum puan ise 108’dir. Ölçeğin yapılan güvenilirlik analizinde; toplam ölçekte iç tutarlılık kat sayısı .84, iki yarı güvenilirlik kat sayısı ise .83 olarak ifade edilmektedir (Seçer, 2015). Bu çalışmada sözel mağduriyet alt boyutun Cronbach's Alpha değeri (.902); duygusal mağduriyet alt boyutunda (.843) fiziksel mağduriyet alt boyutunda ise (.893) bulunmuştur. Bu sonuca göre çalışmada kullanılan ölçek yüksek düzeyde güvenilirlerdir.

Sosyal Beceri Envanteri: Ölçek Riggio (1986) tarafından geliştirilmiş, 1989 yılında revize edilerek bugünkü halini almış, Yüksel (1998) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Sosyal Beceri Envanteri, sosyal beceriyi 6 ayrı alanda ölçen Likert tipli bir ölçektir. Bu çalışmada çalışmanın amacına uygun olarak sosyal beceri envanterinin “Sosyal Duyarlılık” ve “Duyusal kontrol” alanlarındaki 30 maddeye yer verilmiştir. Ölçeğin boyutlarından her biri 15 maddeden oluşmaktadır. Envanterin tamamından minimum 90 puan, maksimum ise 450 puan elde edilebilmektedir. Alt boyutlardan ise minimum 15 puan, maksimum ise 75 puan elde edilebilmektedir. Envantere uygulanan geçerlik güvenilirlik testleri sonucu; toplam puandan elde edilen testin tekrarı güvenilirlik kat sayısı .94, iç tutarlılık kat sayısı ise .85 olarak ifade edilmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik kat sayılarının yeterli düzeyde olduğu ve ölçeğin bu haliyle kendi içinde tutarlı ve güvenilir olduğu ifade edilmektedir (Yüksel, 1998). Bu çalışmada Duyusal kontrol alt boyutun Cronbach's Alpha değeri (.816) Sosyal Duyarlık alt boyutunun ise (.701) bulunmuştur.

Etik ve Prosedür: Çalışmaya başlamadan önce Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan 4.10.2023 tarih ve 2023/547 karar sayısı ile izin alınmıştır. Veriler internet ortamında Google.forms aracılığı ile toplanmıştır. Seçkisiz örneklem yoluyla sosyal ağlarla (whatsapp, instagram, facebook, twitter vb.) ulaşılan katılımcılara ilk soru olarak çalışmaya katılma konusunda gönüllü olup olmadıklarına dair soru yöneltilmiş, sadece gönüllü katılım gösterenler ölçme araçlarına erişebilmiştir. Katılımcılar istedikleri soruda uygulamadan ayrılma hakkına sahiptir. Tamamı doldurulmayan ölçme araçları sistem tarafından değerlendirmeye dahil edilmemektedir. Verilerin toplandığı dijital platformda yeterli örneklem genişliğine ulaşıldığında veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Verilerin Analizi: Veriler SPSS 25.0 programına aktarılmış, önce normal dağılım gösterip göstermedikleri Kolmogorov Smirnov testi ile incelenmiştir. Ölçek alt boyut değişkenlerinin dağılımı normal dağılım şartını sağlamamaktadır (Bursal, 2019). Verilerin analizinde parametrik olmayan testler uygulanmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya 419'u (%80,4) kadın, 102'si (%19,6) erkek olmak üzere toplam 521 kişi katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 20.85'tir. Tablo 1'e göre örneklemin en yüksek ortalama puanı sözel mağdur alt boyutundadır. Daha sonra duygusal mağdur ve fiziksel mağdur alt boyutları gelmektedir. Sosyal Beceri envanteri alt boyutlarında ise sosyal duyarlılık ortalama puanları duyuşsal kontrol alt boyut ortalama puanlarından daha yüksektir.

Tablo 1. Ölçek alt boyut ortalama ve standart sapma değerleri

	Ölçek Alt Boyutları	Minimum-Maksimum	Ortalama±SS
EAIÖ	Sözel mağdur	1-6	2,04 ±,953
	Fiziksel Mağdur	1-6	1,38± ,688
	Duygusal Mağdur	1-6	1,72 ±,726
SBE	Duyuşsal Kontrol	1-5	2.76±,565
	Sosyal Duyarlılık	1-5	2.85± ,646

SS= Standart sapma; EAIÖ= Ergen-Akran İlişkileri Ölçeği; SBE= Sosyal Beceri Envanteri

Tablo 2'ye bakıldığında örneklemin Sözel Mağdur Mağdur ve Duygusal Mağdur alt boyutlarında cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilemezken, Fiziksel Mağdur alt boyutta cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Örneklemin Duyuşsal Kontrol ve Sosyal Duyarlılık becerileri cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır ($p<0.05$). Duyuşsal Kontrol alt boyutunda erkekler daha yüksek puana sahipken, Sosyal Duyarlılık alt boyutta kadınlar daha yüksek ortalama puana sahiptir.

Tablo 2. Cinsiyete göre ölçek alt boyut puanlarının karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Medyan	U İstatistiği	P
Sözel Mağdur	Kadın	419	228,28	-2,745	,006
	Erkek	102	272,35		
Fiziksel Mağdur	Kadın	419	241,86	-6,303	,000*
	Erkek	102	339,64		
Duygusal Mağdur	Kadın	419	239,69	-2,651	,008
	Erkek	102	282,52		
Duyuşsal Kontrol	Kadın	419	257,84	-,973	,000*
	Erkek	102	274,00		
Sosyal Duyarlılık	Kadın	419	246,96	-4,319	,000*
	Erkek	102	318,68		

Mann Whitney U Testi, * $p<0.05$

Ergenlikte maruz kalınan akran zorbalığı ile duyuşsal kontrol ve sosyal sosyal duyarlılık becerileri arasındaki ilişki Tablo 3'te gösterilmiştir. Tabloya göre fiziksel, sözel ve duygusal mağduriyet ile duyuşsal kontrol arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır ($r=170$, $r=198$, $r=209$; $p<0.01$). Yine fiziksel, sözel ve duygusal mağduriyet ile sosyal duyarlılık arasında pozitif yönlü, zayıf bir ilişki vardır ($r=274$, $r=205$, $r=258$; $p<0.01$).

Tablo 3. Akran zorbalığı alt boyutları ile sosyal beceri alt boyutları arasındaki ilişki

		1	2	3	4	5	
1	Fiziksel Mağdur	r^*	1				
2	Sözel Mağdur	r^*	,642**	1			
3	Duygusal Mağdur	r^*	,696**	,758**	1		
4	Duyuşsal Kontrol	r^*	,170**	,198**	,209**	1	
5	Sosyal Duyarlılık	r^*	,274**	,205**	,258**	,482**	1

** Spearman's rho Korelasyon Analizi, $p<0.01$

* zayıf ≤ 0.29 . 0.30 \leq orta ≥ 0.69 . yüksek ≥ 0.70 (Çokluk, vd. 2012)

TARTIŞMA

Araştırmada elde edilen bulgulara göre örneklem en yüksek ortalama puanı sözel mağdur alt boyutundan (1.97 ± 1.012) daha sonra sırasıyla duygusal mağdur alt boyutundan ($1,78\pm,988$) ve fiziksel mağdur alt boyutundan ($1,33\pm ,602$) almıştır. Bu sonuçlar örneklemin akran zorbalığına maruz kalma durumunun ölçekte "bazen" seçeneğine denk geldiğini göstermektedir. Bu durumda akran zorbalığına maruz kalma puan değerleri "orta" değer altındadır. Literatürde öğrencilerin en çok maruz kaldıkları zorbalık türünün sözel zorbalık olduğu (Dölek, 2002; Çakır, 2017), fiziksel zorbalığa diğer türlere göre daha az rastlanıldığı belirtilmektedir (İrfaner, 2009; Özada-Nazım & Duyan, 2021). Öğretmenlerle yapılan bir çalışmada, en çok tanık oldukları zorbalık türünün vurma, itme gibi fiziksel zorbalık ve laf atma alay etme, lakap takma gibi sözel zorbalık türü olduğu ifade edilmiştir (Çarkıt & Bacanlı, 2020)

Cinsiyet değişkeni açısından Ergen Akran İlişkileri Mağdur Formu ölçek puanlarında sözel ve duygusal mağdur alt boyutunda herhangi bir farklılaşma tespit edilemezken, fiziksel mağdur alt boyutundaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Erkek öğrencilerin puanı daha yüksektir.

Alan yazınında bu konuda yapılan çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda akran zorbalığına maruz kalmanın cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilirken (Burnukara, 2009; Akkaya, 2021), bazı çalışmalarda kız öğrencilerin hem zorba hem de mağdur oranının erkeklere göre daha fazla olduğu, erkek öğrencilerin ise fiziksel zorbalığa kız öğrencilerden daha fazla maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Özada-Nazım & Duyan, 2021; Alkan & Arslan 2020). Burada toplumsallaşma sürecinde edinilen cinsiyet algısının etkisi olduğu düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet kadın doğasını şefkat, merhamet, sevgi, incelik gibi özelliklerle, erkeğin doğasını ise duygusal olarak güçlü, sert, otoriter gibi kişilik özellikleriyle tanımlamakta (Çaha, 2019), bu durum erkek çocuklarının fiziksel şiddeti içselleştirmesine neden olmaktadır.

Katılımcıların hem duygusal kontrol hem de sosyal duyarlılık kapsamında ortalama beceri puanının üzerinde puan aldıkları görülmektedir (2.85±,646; 2,76±,565). Duygusal kontrole sahip bireylerin duygularını kontrol etmede daha başarılı oldukları, sosyal duyarlılığı yüksek bireylerin ise sosyal normlara özen gösterme ve buldukları ortama uyum sağlama eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Yüksel, 1998). Araştırmamızda diğer araştırmaları destekleyen bir biçimde (Yüksel, 1998; Akkaya, 2021) sosyal duyarlılık ve duygusal kontrol arasında anlamlı güçlü pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların duygusal kontrol ve sosyal duyarlılık puanları cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0.05$). Kadınların hem duygusal kontrol hem de sosyal duyarlılık puanları daha yüksektir. Bu sonuç literatürle örtüşmektedir. Canbay (2010) yaptığı çalışmada kadınların duygusal duyarlılık, sosyal duyarlılık ve duygusal kontrol düzeylerinin, erkeklerin sadece duygusal kontrol düzeylerinin fazla olduğunu, Çilingir (2006) kadınların erkeklere göre sosyal becerilerinin daha fazla gelişmiş olduğunu tespit etmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda yaptığımız korelasyon analizine göre; üniversite öğrencilerinde ergenlikte maruz kalınan akran zorbalığı ile duygusal kontrol ve sosyal duyarlılık becerilerinin arasında istatistiksel olarak anlamlı, fakat zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada bireylerin kritik yaşam dönemlerinden olan ergenlik döneminde karşılaştıkları sözel, fiziksel ve duygusal akran zorbalığının üniversite öğrencilerinin duygusal kontrol ve sosyal duyarlılık

becerilerini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde mevcut bulguların aksine (Bayraktar, 2006; Hiloğlu Cenkseven-Önder, 2010) bizim çalışmamızda ergenlikte maruz kalınan sözel, duygusal ve fiziksel zorbalık ile duygusal kontrol ve sosyal duyarlılık becerileri arasındaki ilişkinin yönü pozitif çıkmıştır. Bu sonucun çalışmanın geçmişe dönük ve sadece üniversite öğrencileri ile yapılmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin geçmişte yaşadıkları olumsuz yaşam tecrübelerinden güçlenerek çıktıkları şekilde yorumlanabilir.

Katılımcılar zorbalık türlerinden en fazla sözel daha sonra duygusal ve fiziksel zorbalık türlerinde mağdur durumda oldukları tespit edilmiştir. Ergenlik döneminde akran zorbalığına maruz kalmış bireylerin ileriki yaşamında, özellikle de okul ortamında kendini ifade edebilme, yaşamında karşılaştığı olay ve durumlara müdahale edebilme, benlik saygısının gelişmesi gibi sosyal beceri üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alınarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir. Akran zorbalığının en yaygın olduğu alan olan okullarda, öğrencilerle ve öğretmenlerle hem 'Akran zorbalığı' konusunda bilinçlendirilmelerini sağlayacak hem de sosyal beceri kapsamında sosyal ilişkilerini iyileştirmelerine destek olacak faaliyetler yürütülmelidir. Bu konuda okul psikolojik danışmanlık birimlerinin yanı sıra okul sosyal hizmeti uygulamasının eğitimin bütün kademelerinde hayata geçirilmesi önerilir.

Bu araştırmanın çalışma grubuna üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Konu ile ilgili yapılacak diğer araştırmalarda çalışan gençlik, işsiz gençlik tutuklu gençlik gibi farklı örneklem grupları ile de çalışılmalıdır. Böylece konuya ilişkin daha kapsamlı veriler elde edilebilir.

Bu çalışmada cinsiyet değişkeni açısından eşit dağılım elde edilememiştir. Cinsiyet yanlılığını önlemek amacıyla sonraki çalışmalarda katılan bireylerin cinsiyet dağılımına dikkat edilebilir.

Gelir düzeyi, yaşanılan çevre gibi özellikler hem akran zorbalığında hem de sosyal becerilerde etkili olabilir. Sonraki yapılacak çalışmalarda farklı demografik değişkenler ve anne baba tutumları, aile işlevselliği gibi aile ile ilgili değişkenlerin de araştırmaya dahil edilmesi önerilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

İlk olarak araştırmanın bu örnekleme sınırlı olması, ikinci olarak verilerin öğrencilerin kendi öz bildirimlerine dayanması çalışmanın temel sınırlılığını oluşturmaktadır. Çünkü katılımcılar kendi olumsuz tutum ve davranışlarının farkında olmayabilirler. Son

olarak da araştırmının ergenlik dönemine ilişkin yapılması araştırmının sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Geçmişe dönük sorgulamalarda insanlar olumsuz yaşam deneyimlerini bilinç altına itme eğiliminde olabilirler.

KAYNAKLAR

- B Akkaya, M. (2021). Meslek liselerine devam eden öğrencilerin akran zorbalığı ve sosyal becerileri arasındaki ilişki: Konya örneği. KTO Karatay Üniversitesi, Konya.
- Akkök F. (1996). İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi öğretmen el kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Albayrak, S., Aşık, E., Aydoğdu, B., Yaman, A., Üstün, E. (2023). Ergenlerde benlik saygısı ile hayır diyebilme arasındaki ilişki. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 135-144.
- Alkan, H. ve Arslan, N. (2020). Investigation of high school students' peer bullying levels in terms of various variables. *Journal of Family*, 5(2), 46-50.
- Baldry A.C. ve Farrington, P.D. (2000). Bullies and delinquents: personal characteristics and parental styles. *Journal of Community and Applied Psychology*, 10,17-31.
- Barkale Şahin, S. Hamarta E. (2022). Ergenlerin duygusal özerklik ve yaşam doyumlarının bağlanma stilleri açısından incelenmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi (AKEF)*, 4(1),146-157.
- Başar, M. & Çetin, Ö. (2013). İlk ve orta öğretim öğrencilerinin zorba davranışlara başvurma düzeyleri ve bu davranışlara öğrenme ortamları üzerine bir araştırma. *Education Sciences*, 8(4), 471-488.
- Bayraktar, F. (2006). İlköğretimde zorbalık ve kurban olma: ergenlik öncesi çocuklarda zorbalanın, kurbanların, zorba/kurbanların ve katılmayan grubun karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Bülteni*, 12(38), 43-58
- Belsey, (2006) Cyberbullying: An emerging threat to the always on generation. <http://www.cyberbullying.ca>
- Burnukara, P. (2009). İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bursal, M. (2019). SPSS ile temel veri analizleri,2. Baskı, Ankara: Anı Yayınları.
- Canbay, H. (2010). Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Çaha, Ö. (2019). Sivil kadın. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çakır, N. (2017). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara
- Çalık, T., Özbay, Y., Özer, A., Kurt, T., & Kandemir, M. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin zorbalık statülerinin okul iklimi, prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(60), 555-576.
- Çarkıt, E. Bacanlı, F. (2020). Okullarda akran zorbalığı: öğretmen görüşlerine göre nitel bir çalışma. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15 (24), 2545-2583. DOI: 10.26466/opus.644848
- Çilingir, A. (2006). Fen lisesi ile genel lise öğrencilerinin sosyal becerileri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Çokluk Ö, Şekercioğlu G, Büyükoztürk Ş. (2012). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi
- Dölek, N. (2002). İlk ve ortaöğretim okullarındaki öğrenciler arasında zorba davranışların incelenmesi ve "zorbalığı önleme tutumu geliştirilmesi" programının araştırılması. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Eminoğlu, M. (2018). Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlık ile akran zorbalığı arasındaki psikolojik dayanıklılık aracı rolü. Yüksek lisans tezi, Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bayburt.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (27),31-42.
- Gökler, R. (2007). İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürhan N. (2017). Her yönü ile akran zorbalığı. *Türkiye Klinikleri Psychiatric Nursing-Special Topics*, 3(2):175-181.
- Hilooğlu, S. & Cenkseven-önder, F. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde zorbalığı yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolü. *İlköğretim Online*, 9 (3), 1159-1173.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2005). Research summary: Cyberbullying victimization. Preliminary findings from an online survey of Internet-using adolescents. (<http://cyberbullying.us>).
- İrfaner, S. (2009). Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbalık eylemleri ve zorbalık konusunda öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin tutum ve görüşleri. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kapcı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kama türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 1-13
- Kılıç, M (2016). Okul öncesi çocuklarına uygulanan sosyal beceri eğitiminin sosyal beceri düzeyleri üzerindeki etkisi ve sosyal beceri düzeyleri ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Doktora Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Kurt, Z. (2019). İlköğretim 3,4 ve 5. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı ve sosyal beceri arasındaki ilişkiyi etkileyen ve bu ilişkiye eşlik eden faktörler ile birlikte incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership*, 60(6), 12-17.
- Olweus, D. (1993). Bullying at school: What we know and what we can do. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Özada Nazim, A., & Duyan, V. (2021). Bullying problem among high school students: The impact of school life. *International Journal of School & Educational Psychology*, 9(2), 189-197.
- Özdinçer Arslan, S. & Savaşer, S. (2009). Okulda zorbalık. *Milli Eğitim Dergisi*, 39 (184), 218-227.
- Parada, R. H. (2000). Adolescent peer relations instrument: A theoretical and empirical basis for the measurement of participant roles in bullying and victimization of adolescence: An interim test manual and a research monograph: A test manual. <https://scales.arabpsychology.com/s/adolescent-peer-relations-instrument/>
- Perren, S., and Alsaker, F. D. (2006). Social behaviorand peer relationships of victims bully-victims, and bullies in kindergarten. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(1), 45-57.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *The Canadian Journal Of Psychiatr*, 48,583-590.
- Riggio, R.E. (1986). The assessment of basic social skills. *Journal of Personality and Social Psychology*. 51,649-660.
- Riggio, R.E. (1989). Social skills inventory manual. (Research Edition). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press. USA.
- Samancı, O. & Uçan, Z. (2017). Çocuklarda sosyal beceri eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (1), 281-288.
- Seçer, İ. (2014). Akran zorbalığına uğrayan ergenlerin mağduriyet algılamaları ve kullandıkları başa çıkma stratejilerine grupla psikolojik danışmanın etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, T.C. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Seçer, İ. (2015). Zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (30), 85-105.
- Yiğit, R. ve Yılmaz, H. (2011). "İlköğretim II. kademe öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi". *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* 31, 335-347.
- Yüksel, G. (1998). Sosyal beceri envanterinin türkçe'ye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 2 (9), 39-48.

SON SINIF HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN BASINÇ YARALANMALARINI ÖNLEMeye YÖNELİK TUTUMLARI ve İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

ATTITUDES of FINAL YEAR NURSING STUDENTS towards PREVENTING PRESSURE INJURIES and RELATED FACTORS

Serpil YÜKSEL¹ , Mehmet YAVUZ² 

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Konya, Türkiye

² Batman Özel Medical Point Hastanesi, Batman, Türkiye

Teslim Tarihi:08.12.2023 **Kabul Tarihi:** 29.12.2023

Sorumlu Yazar: Serpil YÜKSEL, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Yaka Mah. Beyşehir Cad. H Blok. Meram/Konya, Türkiye. E-mail: yukselserpil1977@gmail.com

ÖZET

Amaç: Hastaların iyileşme sürecini geciktiren, tedavi ve bakım maliyetini artıran basınç yaralanmalarının önlenmesinde, hemşirelerin tutumu önemlidir. Bu çalışmada, son sınıf hemşirelik öğrencilerinin basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik tutumlarını belirlemek amaçlandı.

Yöntem: Tanımlayıcı tipteki araştırma, Konya'daki bir üniversitenin hemşirelik fakültesinde öğrenim gören 110 son sınıf hemşirelik öğrencisi ile gerçekleştirildi. Veriler, 5-15 Nisan 2023 tarihleri arasında tanıtıcı özellikler formu ve Basınç Ülserini Önlemeye Yönelik Tutum Ölçeği (BÜÖYTÖ) ile online toplandı.

Bulgular: Çoğunluğunu kız öğrencilerin (%70) oluşturduğu katılımcıların yaş ortalaması 22.48 yıldı. Öğrencilerin %86.4'ü basınç yaralanmaları ile ilgili ders aldığını ve %93.6'sı bu yaralanmalarının önlenebilir yaralar olduğunu düşündüğünü ifade etti. Öğrencilerin %70.9'u klinik ortamda basınç yaralanmalı hasta ile karşılaştıklarını ve %50.9'u bu hastalara bakım verdiklerini belirtti. BÜÖYTÖ toplam puanına göre öğrencilerin basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik tutumları olumlu olup (≥ 75 puan), sadece %27.3'ünün tutum puanı < 75 'den düşüktü. Kız öğrencilerin, basınç yaralanmaları ile ilgili derse ve etkinliğe katılanların, bu yaralanmalarının önlenebilir olduğunu düşünenlerin, basınç yaralanması riskini değerlendiren ve önleme girişimlerini uygulayanların tutum puanı anlamlı olarak daha yüksekti ($p < 0.05$).

Sonuçlar: Araştırma bulguları son sınıf hemşirelik öğrencilerinin basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik tutumlarının olumlu olduğunu, teorik ve klinik eğitimde oluşturulan farkındalığın tutumu olumlu etkilediğini gösterdi.

Anahtar sözcükler: Basınç yaralanması, öğrenci hemşire, önlem, tutum

ABSTRACT

Objective: The attitude of nurses is crucial in preventing pressure injuries, which can delay patient recovery, increase treatment and care costs. This research aimed to determine the attitudes of final-year nursing students towards preventing pressure injuries.

Method: A descriptive research design was employed, involving 110 final-year nursing students from a nursing faculty at a university in Konya. Data were collected online between April 5th and April 15th, 2023, using the Demographic Characteristics Form and the Pressure Ulcer Prevention Attitude Scale (APuP).

Results: The participants, with a mean age of 22.48 years, were predominantly female (70%). A significant percentage of students (86.4%) reported having received education on pressure injuries, and 93.6% believed these injuries were preventable. Approximately 70.9% of students encountered patients with pressure injuries in clinical settings, with 50.9% providing care to such patients. According to the APuP total score, the students exhibited positive attitudes towards preventing pressure injuries (≥ 75 score), with only 27.3% scoring below 75. Female students and those who attended classes and activities related to pressure injuries, believed these injuries were preventable, assessed the risk of pressure injuries, and implemented preventive measures had significantly higher attitude scores ($p < 0.05$).

Conclusion: The research findings indicate that final-year nursing students have positive attitudes towards preventing pressure injuries, influenced by awareness created during theoretical and clinical education.

Key words: Pressure injury, nursing student, prevention, attitude

GİRİŞ

Basınç yaralanmaları, bilim ve teknolojideki gelişmelere rağmen dünya çapında hem hastalar hem de bakım verenler için sorun olmaya devam eden, yaygın görülen, önlenebilir bir sağlık sorunudur (Garrigues, Cartwright ve Bliss, 2017; Kısacık ve Sönmez, 2020). Bu yaralanmalar, hastanede yatış süresini uzatarak tedavi-bakım maliyetini ve hemşirelik iş yükünü

artırmakta, morbidite ve mortalite oranlarını etkilemekte ve yaşam kalitesini azaltmaktadır (Sucu ve Kilic, 2022; Sardo, Teixeira, Machado, Oliveira ve Alves, 2023). Avrupa Basınç Yararı Danışma Paneli (European Pressure Injury Advisory Panel), Ulusal Basınç Yaralanması Danışma Paneli (National Pressure Injury Advisory Panel) ve Pan Pasifik Basınç Yararı Birliği (Pan Pacific Pressure Injury Alliance) rehberinde basınç yaralanması, "tek başına basınç ya da

yırtılma ve basıncın etkisiyle, genellikle kemik çıkıntıları üzerinde oluşan lokalize deri ve/veya derin doku hasarı” olarak tanımlamıştır (European Pressure Injury Advisory Panel [EPUAP], National Pressure Injury Advisory Panel [NPIAP] ve Pan Pacific Pressure Injury Alliance [PPPIA], 2019). Bu yaralanmalar sıklıkla kemik çıkıntıları üzerinde oluşmakla birlikte, tıbbi araçlar nedeniyle herhangi bir vücut bölgesinde ve mukozada da oluşabilmektedir (EPUAP ve diğerleri, 2019). İnsidans ve prevalansı dünya çapında yüksek olan bu yaralanmaların hasta güvenliğini tehdit eden ve bakım kalitesini azaltan küresel bir sorun olduğuna dikkat çekilmektedir (EPUAP ve diğerleri, 2019; Kısacık ve Sönmez, 2020; Sardo ve diğerleri, 2023). Bir sistematik derlemede, basınç yaralanması prevalansının %5.2-12.3 aralığında, insidansının da %4.5-78.4 aralığında değiştiği bildirilmiştir (Sardo ve diğerleri, 2023). Katran (2015), yoğun bakım hastalarının %20.56’sında basınç yaralanması oluştuğunu, yatış süresi uzadıkça insidansın arttığını, 11 gün ve daha uzun süre yatan hastaların %95.9’unda basınç yaralanması geliştiğini belirlemiştir.

Hemşireler başta olmak üzere tüm sağlık profesyonellerinin iş yükünü artıran ve sağlık bakım sisteminde kalite göstergelerinden biri olarak kabul edilen basınç yaralanmalarının önlenmesinin tedavisinden daha kolay ve maliyet etkin olduğu bilinmektedir (Beeckman, Defloor, Demarr’e, van Hecke ve Vanderwee, 2010; Katran, 2015; Garrigues ve diğerleri, 2017; Keser ve Yüksel, 2020). Bu yaralanmaların önlenmesinde, bütüncül yaklaşımı benimsemiş multidisipliner bir sağlık ekibi gereklidir (Kısacık ve Sönmez, 2020; Ursavaş ve İşeri, 2020). Bu ekibin önemli bir üyesi olan ve 24 saat kesintisiz sağlık hizmeti sunan hemşireler, basınç yaralanmalarının önlenmesinde ve insidansının azaltılmasına anahtar role sahiptir (Katran, 2015; Garrigues ve diğerleri, 2017; Kısacık ve Sönmez, 2020; Keser ve Yüksel, 2020; Ursavaş ve İşeri, 2020). Bu nedenle hemşireler, bakım verdikleri hastaların basınç yaralanması riskini değerlendirebilmeli ve kanıt temelli önleme girişimlerini uygulayabilmelidir (Garrigues ve diğerleri, 2017; Keser ve Yüksel, 2020; Ursavaş ve İşeri, 2020). Hemşirelerin basınç yaralanmalarının önlenmesine yönelik tutumları, önleme girişimlerini uygulama yeterliliklerini etkilemektedir (Beeckman ve diğerleri, 2010; Garrigues ve diğerleri, 2017; Kısacık ve Sönmez, 2020). Çünkü tutum, klinik karar vermeyi, uygulanan bakımı ve performansı etkileyen itici bir güçtür (Gill ve Moore, 2013; Simonetti, Comparcini, Flacco, di Giovanni ve Cicolini, 2015; Garrigues ve diğerleri, 2017). Bu nedenle basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik olumlu tutumun mesleki eğitim

sürecinde, öğrenci iken kazandırılması önemlidir (Simonetti ve diğerleri, 2015; Sucu ve Kilic, 2022; Ursavaş ve İşeri, 2020). Mevcut literatürde hemşirelik öğrencilerinin basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik tutumlarını irdeleyen çalışmalar (Gill ve Moore, 2013; Simonetti ve diğerleri, 2015; Garrigues ve diğerleri, 2017; Usher ve diğerleri, 2018; Kısacık ve Sönmez, 2020; Sucu ve Kilic, 2022) bulunmakla birlikte, bunların çok azında (Gill ve Moore, 2013; Simonetti ve diğerleri, 2015; Usher ve diğerleri, 2018; Kısacık ve Sönmez, 2020) bilgi dışında tutumla ilişkili diğer faktörlere yönelik veri sunulmuştur. Bu araştırmada, son sınıf hemşirelik öğrencilerinin basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik tutumlarını ve ilişkili faktörleri belirleyerek sınırlı literatüre katkı sağlamak amaçlandı.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Araştırmanın Tipi

Araştırma, son sınıf hemşirelik öğrencilerinin basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik tutumlarını belirlemek amacı ile tanımlayıcı tipte gerçekleştirildi.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2022-2023 Eğitim-Öğretim Yılı’nda Türkiye’nin Konya ilinde bir devlet üniversitesinin hemşirelik fakültesine kayıtlı son sınıf hemşirelik öğrencileri (139 öğrenci) oluşturdu. Evrenin tamamına ulaşılması hedeflendiğinden örnekleme yoluna gidilmedi. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyen (n=26) öğrenciler araştırma dışında bırakıldı. Araştırma verileri 113 öğrenciden toplandı. Yaş sorusunu rakam dışında x, ... gibi simgeler koyarak yanıtlayan öğrenciler (n=3) analiz dışında bırakıldı. Araştırma 110 öğrencinin bulguları ile tamamlandı.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından literatür (Garrigues ve diğerleri, 2017; Usher ve diğerleri, 2018; Kısacık ve Sönmez, 2020; Ursavaş ve İşeri, 2020; Sucu ve Kilic, 2022) doğrultusunda oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” ve “Basınç Ülserini Önlemeye Yönelik Tutum Ölçeği” (Üstün ve Yücel, 2013) kullanıldı.

Kişisel bilgi formunda, öğrencilerin yaş ve cinsiyet gibi tanıtıcı özelliklerini, basınç yaralanmaları ile ilgili ders alma, klinik ortamda basınç yaralanmalı hasta ile karşılaşma, risk değerlendirmesi yapma ve önleme girişimlerini uygulama gibi basınç yaralanmalarına yönelik deneyimlerini belirlemeye yönelik dokuz soru yer aldı.

Basınç ülserini önlemeye yönelik tutum ölçeği, Beeckman ve diğerleri (2010) tarafından geliştirilmiş ve Cronbach Alpha değeri 0.79 olarak

bildirilmiştir. Türkçe uyarlaması Üstün ve Yücel (2013) tarafından yapılmış ve Cronbach Alpha değeri 0.71 olarak hesaplanmıştır. Basınç yaralanmalarını önlemek için bireysel yeterliğe yönelik tutum (3 madde), basınç yarasını önleme önceliğine yönelik tutum (3 madde), basınç yarasının etkisine yönelik tutum (3 madde), basınç yarasını önlemede kişisel sorumluluğa yönelik tutum (2 madde) ve basınç yarasını önlemenin etkinliğine yönelik tutum (2 madde) olmak üzere toplam beş alt boyut ve 13 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki 13 maddenin altı tanesi olumlu, yedi tanesi (3.,5.,7.,8.,9.,10.,13. maddeler) ise olumsuz ifadeden oluşmaktadır. 4'lü likert tipteki ölçeğin puanlaması, kesinlikle katılıyorum (4), katılıyorum (3), bazen (3), katılmıyorum (2) ve kesinlikle katılmıyorum (1) olarak yapılmaktadır. Ölçekten alınacak en az puan 13, en fazla puan 52'dir. Ortalama tutum puanının %75'inden fazla olması tatmin edici kabul edilmekte ve puan arttıkça tutumun olumlu olması beklenmektedir (Beeckman ve diğerleri, 2010; Üstün ve Yücel, 2013). Ölçeğinin bu araştırmadaki Cronbach alfa değeri 0.83 olarak hesaplandı.

Verilerin Toplanması

Veriler, araştırmacılar tarafından 5-15 Nisan 2023 tarihleri arasında online toplandı. Veri toplama formu, son sınıf hemşirelik öğrencilerinin bulunduğu sosyal medya hesaplarından öğrencilere ulaştırıldı ve yanıtlar online olarak alındı.

Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesinde IBM SPSS 26 (IBM Corp. Released 2019. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 26.0. Armonk, NY: IBM Corp.) programı kullanıldı. Kategorik ve sürekli değişkenler için tanımlayıcı veriler; sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma ile sunuldu. Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına, Skewness ve Kurtosis değerlerine göre veri dağılımı normaldi. Bağımsız değişkenler ile ölçek puan ortalamalarının karşılaştırılmasında bağımsız gruplarda t testi ile kullanıldı. Tüm istatistiksel analizlerde anlamlılık $p < 0.05$ (%95 güven aralığı) olarak kabul edildi.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırma, Dünya Tıp Birliği'nin Helsinki Bildirgesi kuralları doğrultusunda yürütüldü. Araştırmanın uygulanması için Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul Başkanlığından etik kurul izni (2023/415), Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dekanlığından kurum izni alındı. Araştırma kapsamına alınan öğrenciler, araştırmanın amacı ve araştırmaya katılımın gönüllülük ilkesi doğrultusunda olduğu konusunda online formun başına eklenen

yönerge ile bilgilendirildi. Ölçeğin araştırmada kullanılabilmesi için Türkçeye uyarlayan yazarlardan e-mail ile izin alındı. Araştırma kapsamına alınan öğrenciler, araştırmanın amacı ve araştırmaya katılımın gönüllülük ilkesi doğrultusunda olduğu konusunda online formun başına eklenen yönerge ile bilgilendirildi. Online form, form linkine tıklayarak öğrencilerin öncelikle araştırmaya ilgili açıklamayı ve gönüllü olduklarına dair onay kutusunu görecekları şekilde düzenlendi. Sadece gönüllü olduklarına dair onay veren öğrenciler araştırmanın veri formunu doldurabildi.

BULGULAR

Çoğunluğunu (%70) kızların oluşturduğu öğrencilerin yaş ortalaması 22.48 yıldır ve %60.9'u 22 yaş ve altındadır. Öğrencilerin %86.4'ü basınç yaralanmaları ile ilgili ders aldığını ve sadece %23.6'sı basınç yaralanmaları konulu bir bilimsel etkinliğe katıldığını belirtti. Çoğunluğu (%93.6), basınç yaralanmalarının önlenabilir yaralar olduğunu ifade etti. Öğrencilerin %70.9'u klinik ortamda basınç yaralanmalı hasta ile karşılaştıklarını (%70.9) ve bu hastalara bakım verdiklerini (%50.9), basınç yaralanması riskini değerlendirdiklerini (%74.5) ve önleme girişimlerini uyguladıklarını (%58.2) belirtti. Klinik ortamda, pozisyon değişimi (%73.6), deri bakımı (%29.1), riskli bölgelerin değerlendirilmesi ve desteklenmesi (%27.3), destek yüzey kullanımı (%17.3) gibi önleme girişimlerini gözlemlediklerini bildirdiler (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrenci hemşirelerin tanıtıcı özellikleri ve basınç yaralanmaları ile ilgili deneyimleri

Özellikler	n	%
Yaş (\bar{X} :22.48±1.24 yıl; Min-Maks.: 18-26 yıl)		
≤ 22 yıl	57	60.9
> 22 yıl	43	39.1
Cinsiyet		
Erkek	33	30.0
Kadın	77	70.0
Basınç yaralanmaları ile ilgili ders alma		
Almış	95	86.4
Almamış	15	13.6
Basınç yaralanmaları ile ilgili bilimsel etkinliğe katılma		
Katılmış	26	23.6
Katılmamış	84	76.4
Basınç yaralanmalarının önlenebileceğine yönelik düşünceleri		
Önlenbilir	103	93.6
Önlenemez	7	6.4
Klinik ortamda basınç yaralanmalı hasta ile karşılaşma		
Karşılaşmış	78	70.9
Karşılaşmamış	32	29.1
Basınç yaralanmalı hastaya bakım verme		
Bakım vermiş	56	50.9

Bakım vermemiş	54	49.1
Klinik ortamda basınç yaralanması riskini değerlendirme		
Değerlendirmiş	82	74.5
Değerlendirmemiş	28	25.5
Basınç yaralanması riskini değerlendirirken ölçek kullanma (n=82)		
Ölçek kullanımı yok	8	9.8
Norton	6	7.3
Braden	55	67.1
Norton ve Braden	13	15.9
Klinik ortamda basınç yaralanması önleme girişimlerini uygulama		
Uygulamış	64	58.2
Uygulamamış	46	41.8
Klinik ortamda gözlemediği basınç yaralanması önleme girişimleri*		
Pozisyon değişimi	81	73.6
Deri bakımı/ıslaklığın önlenmesi/nemlendirilmesi	32	29.1
Riskli bölgelerin kontrolü ve desteklenmesi	30	27.3
Destek yüzey kullanımı	19	17.3
Yeterli sıvı alımını ve protein destekli beslenmeyi sağlama	18	16.4
Cilt bariyerlerinin kullanımı	17	15.5
Yatak çarşaflarının kırıksız olmasını sağlama	14	12.7

* Birden fazla yanıt verilmiştir

Öğrencilerin BÜÖYTÖ toplam puan ortalamaları, basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik tutumlarının olumlu olduğunu (\geq %75 puan), sadece %27.3'ünün tutum puanının $<$ %75 puan olduğunu gösterdi. Ölçek alt boyutlardan en yüksek puanı basınç yaralanmalarının etkisi boyutundan, en düşük puanı ise bireysel yeterlilik alt boyutundan aldılar. Basınç yaralanmalarının anlatıldığı derse ve bilimsel etkinliğe katılanların, bu yaralanmalarının önlenilebileceğini düşünenlerin, klinik uygulamada basınç yaralanmalı hasta ile karşılaşan, risk değerlendirmesi yapan ve önleme girişimi uygulayanların ve kız öğrencilerin tutum puanının anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptandı ($p>0.05$). Kız öğrencilerin ($p=0.027$), basınç yaralanmaları ile ilgili ders alanların ($p=0.001$) ve etkinliğe katılanların ($p=0.002$), bu yaralanmaların önlenilebilir olduğunu düşünenlerin ($p=0.001$), basınç yaralanması riskini değerlendirenlerin ($p<0.001$) ve önleme girişimlerini uygulayanların basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik tutumları daha olumluydu ($p<0.001$) (Tablo 2).

Ölçek alt boyut puanlarına göre, basınç yaralanmalı hastaya bakım verenlerin ve basınç yaralanması riskini değerlendirenlerin, bireysel yeterlilik tutum puanları daha yüksekti ($p<0.05$). Klinik ortamda basınç yaralanmalı hasta ile karşılaşanların, basınç yaralanması riskini değerlendirenlerin ve önleme girişimlerini uygulayanların, basınç

yaralanmalarını önleme önceliği tutumu daha olumluydu ($p<0.05$).

Tablo 2. Öğrenci hemşirelerin basınç yaralanmalarını önleme tutumları*

Ölçek Alt Boyutları	$\bar{x} \pm SS$ Min-Maks.	Kesme Noktası**			
		$<$ % 75		\geq % 75	
		n	%	n	%
Bireysel yeterlilik	67.68±15.19 58.33-100	80	72.7	30	27.3
Önleme önceliği	87.65±11.82 41.67-100	10	9.1	100	90.9
Basınç yaralanmasının etkisi	89.69±15.01 25-100	11	10.0	99	90.0
Kişisel sorumluluk	78.29±18.60 37.5-100	35	31.8	75	68.2
Önlemenin etkinliği	80.68±18.29 25-100	27	24.5	83	75.5
ÖLÇEK TOPLAMI	79.39±11.35 46.15-100	30	27.3	80	72.7

* Basınç Ülserini Önlemeye Yönelik Tutum Ölçeği toplam puan ve alt boyut puanları 100'e dönüştürülmüştür.

** Ortalama tutum puanının \geq %75 olması tatmin edici kabul edilmektedir.

Basınç yaralanmaları ile ilgili ders alanların ve etkinliğe katılanların, basınç yaralanması riskini değerlendirenlerin ve önleme girişimi uygulayanların basınç yaralanmalarının etkisine yönelik tutum puanı daha yüksekti ($p<0.05$). Kız öğrencilerin, basınç yaralanmaları ile ilgili ders alanların ve etkinliğe katılanların, bu yaralanmaların önlenilebilir olduğunu düşünenlerin ve basınç yaralanması riskini değerlendirenlerin, basınç yaralanmalarını önlemede kişisel sorumluluğa yönelik tutumları daha olumluydu ($p<0.05$). Kız öğrencilerin, basınç yaralanmalarının önlenilebilir olduğunu düşünenlerin ve basınç yaralanması riskini değerlendirenlerin, bu yaralanmaları önlemenin etkinliğine yönelik tutum puanları daha yüksekti ($p<0.05$) (Tablo 3).

TARTIŞMA

Basınç yaralanmaları dünya çapında hasta güvenliğini tehdit eden önemli bir sorun olmaya devam etmektedir (Ursavaş ve İşeri, 2020). Eğitim ve yeterli bilgi düzeyi bu yaralanmaları önlemede önemlidir, ancak tek başına yeterli değildir (Kırsacık ve Sönmez, 2020). Tutum, bilginin bakıma yansımaları etkilediğinden, basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik olumlu tutum öğrencilik döneminde kazandırılmalıdır (Garrigues ve diğerleri, 2017). Çünkü, olumlu tutuma sahip hemşirelerin basınç yaralanma riski yüksek hastalara gerekli hemşirelik bakımını sağlayacakları düşünülmektedir (Ursavaş ve İşeri, 2020).

Tablo 3. Öğrenci hemşirelerin basınç yaralanmalarını önleme tutumu ile ilişkili faktörler

Tanıtıcı Özellikler	n	Basınç Ülserini Önlemeye Yönelik Tutum Ölçeği ve Alt Boyutları					Toplam Etkinliği
		Yeterlilik	Öncelik	Etki	Sorumluluk	Önlemenin	
		$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	
Yaş							
< 22 yıl	57	60.69±14.19	87.56±11.27	90.92±13.51	79.85±17.67	82.65±14.75	80.19±9.81
≥ 22 yıl	43	60.66±16.79	87.79±12.77	87.79±17.09	75.87±19.93	77.61±22.59	78.13±13.43
t / p		0.013 / 0.990	0.098 / 0.922	1.067 / 0.288	1.096 / 0.276	1.415 / 0.160	0.87 / 0.387
Cinsiyet							
Erkek	33	59.59±15.88	86.36±12.64	85.60±18.78	72.72±19.12	72.35±21.14	75.76±11.88
Kadın	77	61.15±14.97	88.20±11.49	91.45±12.82	80.68±17.97	84.25±15.76	80.94±10.82
t / p		0.489 / 0.626	0.746 / 0.457	1.632 / 0.110	2.087 / 0.039	2.907 / 0.006	2.237 / 0.027
Basınç yaralanmaları ile ilgili ders alma							
Almış	95	61.67±14.25	88.24±12.31	92.10±13.28	80.66±17.66	81.18±18.85	80.75±11.07
Almamış	15	54.44±19.64	83.89±7.36	74.44±16.80	63.33±17.97	77.50±14.33	70.77±9.31
t / p		1.369 / 0.190	1.909 / 0.066	4.610 / <0.001	3.524 / 0.001	0.724 / 0.471	3.307 / 0.001
Basınç yaralanmaları ile ilgili bilimsel etkinliğe katılma							
Katılmış	26	64.42±11.92	90.06±10.55	96.47±7.14	86.54±14.11	83.65±15.32	84.09±9.83
Katılmamış	84	59.52±15.96	86.90±12.15	87.60±16.18	75.74±19.15	79.76±19.10	77.93±12.08
t / p		1.444 / 0.152	1.193 / 0.236	3.939 / <0.001	3.114 / 0.003	0.948 / 0.345	3.282 / 0.002
Basınç yaralanmalarının önlenebileceğine yönelik düşünceleri							
Önlenebilir	103	61.41±14.57	88.19±11.52	90.37±14.33	79.73±17.95	82.52±16.26	80.34±10.67
Önlenemez	7	50.00±20.97	79.76±14.32	79.76±21.97	57.14±15.91	53.57±25.73	65.38±12.66
t / p		1.947 / 0.054	1.844 / 0.068	1.829 / 0.070	3.242 / 0.002	2.937 / 0.024	3.550 / 0.001
Klinik ortamda basınç yaralanmalı hasta ile karşılaşma							
Karşılaşmış	78	61.97±14.31	89.53±11.19	91.35±14.05	79.65±17.23	81.25±17.53	80.79±9.62
Karşılaşmamış	32	57.55±16.98	83.07±12.25	85.68±16.70	75.00±21.53	79.30±20.23	75.96±14.34
t / p		1.390 / 0.167	2.674 / 0.009	1.691 / 0.097	1.192 / 0.236	0.507 / 0.613	1.751 / 0.087
Basınç yaralanmalı hastaya bakım verme							
Bakım vermiş	56	64.58±12.13	89.43±11.07	90.48±15.28	80.80±16.51	80.58±17.66	81.25±9.68
Bakım vermemiş	54	56.64±17.01	85.80±12.40	88.89±14.84	75.69±20.38	80.79±19.08	77.46±12.65
t / p		2.813 / 0.006	1.623 / 0.108	0.553 / 0.582	1.447 / 0.151	0.059 / 0.953	1.761 / 0.081
Klinik ortamda basınç yaralanması riskini değerlendirme							
Değerlendirmiş	82	64.74±12.02	90.14±11.04	93.70±12.53	84.30±14.80	84.91±15.93	83.40±8.23
Değerlendirmemiş	28	48.81±17.38	80.36±11.16	77.98±15.75	60.71±17.58	68.30±19.39	67.65±11.18
t / p		4.496 / <0.001	4.037 / <0.001	5.358 / <0.001	6.931 / <0.001	4.500 / <0.001	6.847 / <0.001
Klinik ortamda basınç yaralanması önleme girişimlerini uygulama							
Uygulamış	64	66.28±12.10	89.84±10.86	92.32±14.50	83.40±15.76	82.82±16.74	82.90±9.42
Uygulamamış	46	52.90±15.73	84.60±12.54	86.05±15.12	71.20±20.05	77.71±20.05	74.50±12.07
t / p		4.830 / <0.001	2.340 / 0.021	2.197 / 0.030	3.436 / 0.001	1.449 / 0.150	3.939 / <0.001

t: Bağımsız gruplarda t testi, sd: 108

Bu araştırma, ulusal (Kıscık ve Sönmez, 2020; Ursavaş ve İşeri, 2020; Sucu ve Kilic, 2022) ve uluslararası (Gill ve Moore, 2013; Simonetti ve diğerleri, 2015; Usher ve diğerleri, 2018) literatüre benzer şekilde, hemşirelik öğrencilerinin basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik tutumlarının olumlu olduğunu gösterdi. Bu bulgu, hemşirelik öğrencilerinin basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik stratejileri uygulama eğiliminde olduklarına dikkat çekmekte ve mezuniyet sonrası bu yaralanmalarla mücadele edeceklerine dair umudu artırmaktadır.

Araştırmamızda öğrencilerin çoğunluğunun (%72.7) basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik tutum puanının tatmin edici düzeyde (\geq %75) olduğunu

belirledik. İtalya'nın üç farklı bölgesinde yedi hemşirelik okulunda yürütülen benzer bir çalışmada da öğrencilerin %76.7'sinin olumlu tutuma sahip olduğu saptanmıştır (Simonetti ve diğerleri, 2015). Usher ve diğerleri (2018) de, Avusturyalı hemşirelik öğrencilerinin %78'inin olumlu tutuma sahip olduğunu bildirmiştir. Kıscık ve Sönmez (2020) ise, öğrenci hemşirelerin sadece %46.2'sinin tutum puanının tatmin edici düzeyde olduğunu bildirmiştir. Fark, Kıscık ve Sönmez'in (2020) çalışmasına ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin de dahil edilmiş olmasından kaynaklanmış olabilir. Çünkü aynı çalışmada son sınıf hemşirelik öğrencilerinin tutum puanının diğer sınıflara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu da

bildirilmiştir. Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin klinik deneyiminin daha fazla olması, basınç yaralanmalı hasta ile karşılaşma ve bu yaralanmaların etkilerini gözleme ve önleme girişimlerini uygulama olasılıklarını artırmaktadır. Hemşirelik eğitim sürecindeki klinik deneyimin öğrencilerin basınç yaralanmalarını önleme tutumlarını etkilediğini gösteren çalışmalar da (Simonetti ve diğerleri, 2015; Garrigues ve diğerleri, 2017; Usher ve diğerleri, 2018) öğrencilikteki klinik deneyimin tutumu etkilediğine dikkati çekmektedir.

Aynı değerlendirme aracının kullanıldığı çalışmalara benzer şekilde öğrenciler, en düşük tutum puanını bireysel yeterlilik alt boyutundan (Simonetti ve diğerleri, 2015; Kısacık ve Sönmez, 2020; Ursavaş ve İşeri, 2020) ve bu boyuttaki maddelerden (Usher ve ark. 2018) aldı. Araştırma bulgumuzu destekleyen ulusal ve uluslararası literatür, dünyanın farklı ülkelerindeki hemşirelik öğrencilerinin olumu tutuma sahip olmalarına rağmen basınç yaralanmalarını önleme konusunda kendilerini yeterli görmediklerini, kendilerine olan güvenlerinin düşük olduğunu gözler önüne sermektedir. Klinik uygulamalarda basınç yaralanmalı hastaya bakım vermelerinin ve önleme girişimlerini uygulamalarının sağlanması, özgüvenlerinin artmasında etkili olacaktır. Klinik uygulamada basınç yaralanmalı hastaya bakım veren ve basınç yaralanması riskini değerlendiren öğrencilerin bireysel yeterlilik tutum puanının anlamlı olarak daha yüksek olduğunu gösteren araştırma bulgumuz da bu düşüncüyü desteklemektedir. Ek olarak, öğrencilerin basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik yüksek bilgi düzeyine ve olumlu tutuma sahip hemşireler ile çalışmalarının sağlanması da, bireysel yeterliliklerini artıracaktır. Yapılan bir çalışmada, klinik eğitim sürecinde uzman hemşirelerle birlikte çalışan öğrencilerin basınç yaralanmalarını sınıflandırma becerilerinin ve bu yaralanmaları önlemeye yönelik farkındalıklarının arttığı bildirilmiştir (Garrigues ve diğerleri, 2017). Bu nedenle, klinik eğitimde görevli rehber hemşirelerin yeterli ve yetkin olması, öğrencinin olumlu tutum geliştirmesinde ve hemşireliğin bağımsız rolü olan bakımın önemini kavramasında önemlidir.

Araştırmamızda dikkati çeken önemli bir bulgu da, öğrencilerin en yüksek puanları basınç yaralanmalarının etkisi ve önleme önceliği alt boyutlarından almış olması idi. Benzer çalışmalarda da öğrencilerin en yüksek puanları etki ve önleme önceliği boyutlarından aldığı belirlenmiştir (Usher ve diğerleri, 2018; Kısacık ve Sönmez, 2020). Sucu ve Kilic (2020) ise, öğrencilerin en düşük puanı etki alt boyutundan aldıklarını bildirmiş ve basınç yaralanmalarının birey ve toplum üzerindeki etkisine yönelik bilgi

paylaşımının farkındalığı artıracağını belirtmiştir. Araştırmamızdaki öğrencilerin çoğunluğunun basınç yaralanmalarının önlenmesine ve hasta üzerinde oluşturduğu olumsuz etkilere yönelik derslere ve bilimsel etkinliklere katılmış olması, klinik uygulamalarda basınç yaralanmalı hasta ile karşılaşmış olması ve önleme girişimlerini uygulamış olması, bu boyutlardan yüksek puan alınmasına katkı sağlamıştır. Ek olarak öğrencilerin yarısının basınç yaralanmalı hastaya bakım vermiş olması da bu yaralanmalarının birey üzerindeki etkisini görmelerini sağlayarak farkındalıklarını artırmıştır.

Bulgularımız, öğrencilerin bireysel ve klinik deneyim özelliklerinin tutumlarını etkilediğini gösterdi. Kız öğrencilerin, basınç yaralanmaları ile ilgili derslere ve etkinliklere katılanların, bu yaralanmaların önlenebileceğini düşünenlerin, basınç yaralanması riskini değerlendirenlerin ve önleme girişimlerini uygulayanların, genel tutum puanı anlamlı olarak daha yüksekti. Benzer çalışmalarda da, kız öğrencilerin (Usher ve diğerleri, 2018), daha fazla klinik deneyime sahip olanların ve farklı birimlerde klinik eğitim alanların (Simonetti ve diğerleri, 2015; Usher ve diğerleri, 2018), basınç yaralanmaları ile ilgili ders alanların ve basınç yaralanmalı hastaya bakma deneyimi olanların (Kısacık ve Sönmez, 2020) tutum puanının anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır Aynı çalışmada, basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik bilgi düzeyi daha yüksek olan hemşirelik öğrencilerinin bu yaralanmaları önleme girişimlerini uygulama olasılıklarının daha yüksek olduğu da belirlenmiştir. Basınç yaralanması bilgi düzeyi ile önleme tutumu arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalar da (Usher ve diğerleri, 2018; Simonetti ve diğerleri, 2015), bilginin tutumu etkilediğini göstermekte, hemşirelik eğitiminde basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik etkin bilgilendirmenin önemine dikkati çekmektedir. Gill ve Moore (2013) ise, basınç yaralanmaları ile ilgili ders almanın tutumu etkilemediğini, tutum ile bilgi düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Ancak onlar da, basınç yaralanmaları önleme yeterliliği için eğitim sürecinde öğrencilerin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle hemşire eğitimciler, hemşirelik müfredatının içeriğine bağlı kalmaksızın öğrencilerin basınç yaralanmalarının önlenmesine ilişkin bilgi, beceri, tutum ve yeterliliklerini geliştirmeye yönelik öğrenme etkinlikleri planlamalı (Gill ve Moore, 2013; Simonetti ve diğerleri, 2015; Ursavaş ve İşeri, 2022), klinik eğitimde öğrencileri alanında yetkin ve yeterli rehber hemşireler ile eşleştirmeli ve ders içeriklerinde gerekli

düzenlemeleri yapılmalıdır (Gill ve Moore, 2013; Simonetti ve diğerleri, 2015). Klinik uygulamalarda basınç yaralanmalarını önleme girişimlerini uygulayan Klinik uygulamalarda basınç yaralanmalarını önleme girişimlerini uygulayan ve basınç yaralanmalı hastaya bakım veren öğrencilerin, bu yaralanmaları önleme bilgi düzeyinin anlamlı olarak daha yüksek olduğunu gösteren literatür bilgisi de (Kısacık ve Sönmez, 2020; Kır Biçer, 2021), klinik eğitimin önemine dikkati çekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulguları, son sınıf hemşirelik öğrencilerinin basınç yaralamalarını önleme konusunda olumlu tutuma sahip olduklarını, özellikle basınç yaralanmalarının etkisi ve bu yaralanmaları önleme önceliği tutumlarının yüksek olduğunu gösterdi. Öğrencilerin basınç yaralanmalarının olumsuz etkilerine ve bu yaralanmaları önlemenin önemine yönelik farkındalığının yüksek olduğuna dikkati çeken bu bulgu, geleceğin hemşirelerinin bu yaralanmaları önlemenin önemini kavradıklarına dikkati çekmektedir. Öğrencilerimizin en düşük puanı bireysel yeterlilik tutumundan almış olması, klinik uygulamalarda basınç yaralanmalarını önlemeye yönelik girişimleri uygulama konusunda desteklenmeleri gerektiğini göstermektedir. Literatürde, basınç yaralanması bilgi düzeyi ile tutum arasındaki ilişkiyi gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Ancak, araştırmamızda olduğu gibi bilgi dışında tutumla ilişkili diğer faktörlerin irdelendiği, ileri analizlere olanak verecek yeterlilikte örnekleme sahip yeni çalışmalara gereksinim vardır. Çünkü, tutumu etkileyen faktörlerin belirlenmesi, teorik ve klinik eğitim içeriklerinin ve öğrenme etkinliklerinin gözden geçirilmesine ve gerekli iyileştirmelerin yapılmasına olanak sağlayacaktır.

SINIRLILIKLAR

Araştırmanın önemli bir sınırlılığı, öğrencilerin bilgi düzeyinin değerlendirilmemiş olmasıdır. Öğrencilerin basınç yaralanmaları ile ilgili ders alma ve etkinliklere katılma durumunun tutumla ilişkisi değerlendirilmiş ancak basınç yaralanmalarına ve önlemeye yönelik bilgi düzeyleri bir ölçme aracı ile değerlendirilmemiştir. Bilgi düzeyinin belirlenmesi, tutumla bilgi arasındaki ilişkinin daha net irdelenmesine olanak sağlayabilirdi. Ek olarak araştırmada, klinik eğitim süresi ve bakım verilen basınç yaralanmalı hasta sayısı gibi tutumu etkileyebilecek faktörler de irdelenmemiştir. Bu faktörlerin irdelenmesi, basınç yarasının etkisi, önleme önceliği ve önlemenin etkinliği gibi alanlarda klinik

deneyimin etkisinin daha iyi değerlendirilmesine olanak sağlayabilirdi. Son olarak, örneklem sayısının küçük olması nedeniyle, tutumu etkileyen faktörlerin ileri analizi yapılamamıştır. Geniş örneklemlerle çalışmalar ile hemşirelik öğrencilerinin basınç yaralanmalarını önleme tutumları üzerinde belirleyici olan faktörler belirlenebilir.

Açıklama

Çalışmanın özeti, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü tarafından 11-12 Mayıs 2023 tarihlerinde düzenlenen 1. Uluslararası 21. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi'nde Sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Teşekkür

Araştırmamıza sağladıkları destek için öğrencilerimize teşekkür ederiz.

Finansal Destek

Herhangi bir kurum ya da kuruluştan finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKLAR

- Beeckman, D., Defloor, T., Demarr'e, L., van Hecke, A, Vanderwee, K. (2010). Pressure ulcers: development and psychometric evaluation of the attitude towards pressure ulcer prevention instrument (APuP). *International Journal of Nursing Studies*, 47 (11), 1432-1441.
- Biçer, E.K. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin basınç ülseri önlemeye yönelik bilgi ve uygulamaları. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 1-7.
- Garrigues, L.J., Cartwright, J.C., Bliss, D.Z. (2017). Attitudes of nursing students about pressure injury prevention. *Journal of Wound, Ostomy, and Continence Nursing*, 44(2), 123-128.
- Gill, E.C., Moore, Z. (2013). An exploration of fourth-year undergraduate nurses' knowledge of and attitude towards pressure ulcer prevention. *Journal of Wound Care*, 22 (11), 618-619.
- Katran, H.B. (2015). Bir cerrahi yoğun bakım ünitesinde bası yarası görülme sıklığı ve bası yarası gelişimini etkileyen risk faktörlerinin irdelenmesi. *Journal of Academic Research in Nursing*, 1(1), 8-14.
- Keser, E., Yüksel, S. (2020). Cerrahi hemşirelerinin basınç yaralarını önlemeye yönelik bilgi durumları ve tutumları. *Selçuk Medical Journal*, 36(3), 216-225.
- Kısacık, O.G., Sönmez, M. (2020). Pressure ulcers prevention: Turkish nursing students' knowledge and attitudes and influencing factors. *Journal of Tissue Viability*, 29 (1), 24-31.
- Sardo, P. M. G., Teixeira, J. P. F., Machado, A. M. S. F., Oliveira, B. F., Alves, I. M. (2023). A systematic review of prevalence and incidence of pressure ulcers/injuries in hospital emergency services. *Journal of Tissue Viability*, 32(2), 179-187.
- Simonetti, V., Comparcini, D., Flacco, M.E., di Giovanni, P., Cicolini, G. (2015). Nursing students' knowledge and attitude on pressure ulcer prevention evidence-based guidelines: a multicenter cross-sectional study. *Nurse Education Today*, 35(4), 573-579.
- Sucu, G. D., Kilic, H. F. (2022). Knowledge and attitudes of Turkish nursing students towards pressure injury prevention. *Journal of Tissue Viability*, 31(1), 16-23.
- Ursavaş, F. E., İşeri, Ö. (2020). Effects of education about prevention of pressure ulcer on knowledge and attitudes of nursing students. *Journal of Tissue Viability*, 29(4), 331-336.
- Usher, K., Woods, C., Brown, J., Power, T., Lea, J., Hutchinson, M., ... Jackson, D. (2018). Australian nursing students' knowledge and

attitudes towards pressure injury prevention: a cross-sectional study.
International Journal of Nursing Studies, 81,14–20.

Üstün, Y., Yücel Ş.Ç. (2013). *Basınç ülserlerini önlemeye yönelik tutum ölçęğinin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirliğinin*

incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

World Medical Association. (2013). World Medical Association Declaration of Helsinki: ethical principles for medical research involving human subjects. *JAMA*, 310(20), 2191-2194.